

In nomine sancte trinitatis: incipit prologus primus venerabilis fratris Nicolai de Lyra ordinis seraphici francisci: de comendatione sacre scripture in generali.

Et omnia liber vite etc. ccc. xliij. fm q dicit beatus Grego. Homel. xxxv. elia geliorum: Temporalis vita eterne vite comparata: mors est poti' dicenda q vita. Scie do a philosophis tradite ordinatur ad finem consequendu in presenti vita. quia sciencie practice ab eis tradite ordinantur ad felicitatem politicam: loquendo de politica present' vite.

Similiter scientie speculative ordinantur ad felicitate contemplatiua: loquendo de contemplatione que potest haberi in vita presenti: et p viam nature que dependet ex fantasmate. Unde dicitur. iij. de aia. q intelligentibus nobis necesse est fantasmata simul speculari. et de tali speculatione dicit ibidem: q intel ligere corrumpitur in nobis: quodaz interius corrupto. Sacra scriptura enim ordinatur ad felicitatem vite future qua phi ne sciuerunt: fm q dicit beatus Hieronym' in epistola ad Paulinu de omnibus sacre scripture libris: Hoc doctus Plato ne sciuit: hoc demosthenes eloques ignorauit. Et qbus concluditur q libri a philosophis descripti continent scientias ordinatas ad finez in hac temporalis vita tantummodo naturaliter consequendum: si comparantur ad libros sacre scripture: que ordinatur ad finem eterne vite: magis sunt dicendi libri mortis q vite. sed liber continens sacram scripturam: que licet in multis libris partialibus diuidat: sub vno tm libro continetur: qui nomine generali liber vite aprie notatur: fm q dicitur in verbo preassumpto: Hec omnia etc. in quo sacra scriptura quadrupliciter describitur fm quattuor excellentias quibus oem scripturam altiam excellit. Primo em describitur vt singularis eminentie: qd notat pronomen singulare cum dicitur: hec. Secundo de scribitur vt generalis continentie: qd ostendit signu vniuersale: cu dicitur: omnia. Tertio vt specularis intelligentie: qd de notat conditio libri: cum dicitur: liber. Quarto vt salutar' efficacie: quod ostendit consecutio finis intenti cum dicitur: vite.

Scia philo sophice

Sacra scriptura ad qd ordinatur

Liber vite

Excellentia scripture

Scia honorabilior

Theologia

Pbs

Pbs

Pbs

in unitate essentie: et consimilibus. Item philosophi cognitione de deo habitam non ordinauerunt ad alium finem: sed ipsam que fuerunt propter ipsum speculati in quantum est perfectio ipsi cognoscere. Cognitio autem dei que in sacra scriptura traditur: ad hoc principaliter queritur vt per ipsam ipse speculans seu contemplanus ferat in amorem ipsi obiecti cogniti. scilicet dei: ipsum super se et super omnia diligendo. et propter hoc saluator dicit in duobus preceptis charitatis tota lex pedet et prophete. et apostolus. i. Timotheo. i. b. Finis precepti est charitas de corde puro: et scientia bona: ac fide non ficta. Et quia phi suo sensui innitentes hanc finem non attenderunt: ideo errauerunt: propter quod eorum sapientia insipientia notatur: ad Rom. i. c. Qui cum deum cognouissent: non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Sed quoniam sacra scriptura non solum ex cellit alias in quantum est de subiecto nobiliori: sed etiam in quantum preedit modo certiori: videlicet per diuinam reuelationem cui non potest subesse falsum: ideo subditur in auctoritate premissa: Intellectus enim prope dicitur habitus principiorum: circa que non est error: vt iam dictum est: propter quod illud quod concluditur directe ex illis: iudicatur simpliciter esse verum: et quod inuenitur eis repugnans: iudicatur simpliciter esse falsum. Ita similiter quicquid ex sacra scriptura manifeste concluditur: verum iudicatur: quod autem ei repugnat: falsum simpliciter reputatur: et ideo sacra scriptura non solum vocatur sapientia: sed etiam cum hoc intellectus: unde dicitur: Ecclesi. xv. a. Implebit eum spiritu sapientie et intellectus. et Colos. i. b. Impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia et intellectu etc. et sic patet primum. Circa secundum considerandum quod sub consideratione alicuius scientie non solum cadit subiectum sed etiam ea que habent attributionem ad ipsum: vt habetur in Metaph. sicut sub consideratione medici non solum cadit sanitas vel corpus sanabile: sed etiam vna in quantum est indicatiua sanitatis: et potio in quantum est factiua eius: et dieta in quantum est ipsius seruatiua: et sic de alijs. Omnia autem creata habent attributionem ad ipsum deum que est huius scientie subiectum: propter quod ista scientia est quodammodo consideratiua omnium: in quo apparet eius continentia generalis que notatur in verbo primitus preassumpto. cuius dicitur: Omnia. de quo potest exponi: quod dicitur Sap. i. b. Hoc quod continet omnia scientia habet vocis. vt sit sensus: Hoc. scilicet volumine sacre scripture. que licet diuidatur in plures libros partiales: tamen rediguntur in vno volumine quod Biblia appellatur. Continet omnia quia hec scientia est quodammodo omnium consideratiua. Scientia habet vocis. de proprietate vocis est: quod sit sibi significatiua: et proprium est sacre scripture quod sit diuini verbi expressiua: fm quod manifeste habetur Job. i. a. In principio erat verbum etc. Et quia per verbum omnia facta sunt: vt ibidem subditur. ideo omnia sub consideratione huius scientie continentur: non tamen sub proprijs rationibus singulorum: quia hoc pertinet ad scientias particulares et humanitas inuentas. sed in quantum ex omnibus creatur magnificatur in cognitionem et dilectionem dei per veram fidem charitate formatam: ad quam consideratio huius scientie ordinatur: vt predictum est. Et hoc est quod dicitur Aug. xliij. de trinita. ca. i. Non vti quicquid sciri potest ab homine in rebus humanis vbi plurimum superuacue vanitatis et noxie curiositatis est: huic scientie tribuens: sed illud tantummodo quo fides saluberrima que ad veram beatitudinem ducit: gignitur: nutritur: defenditur et roboratur. unde dicitur Job. xvi. c. saluator loquens de spiritu sancto cuius reuelatione tradita est hec scriptura dicit: Docebit vos omnem veritatem. Glosa: necessariam ad salutem. et sic patet secundum. Circa tertium quod est intelligentia specularis. quod notatur cum dicitur: liber. considerandum quod liber habet similitudinem speculi: quod si cut in speculo apparent forme sensibiles: sic in libro relucet in telligibiles veritates. Unde et diuina prescientia in qua relucet omnes veritates liber vocatur: in quo libro leguntur sancti apostoli et prophete qui hanc scientiam tradiderunt: et hoc est quod dicitur Glosa super illud Esa. xxxviii. a. Dispone domui tue etc. Glosa. Prophete in ipso libro prescientie dei in quo omnia scripta sunt legere possunt. quod tamen non est sic intelligendum: quod prophete viderint ipsam dei essentiam que idem est cum eius prescientia: quia prophetica cognitio cum habeat enigma: euacuatur in tali visione: fm quod dicitur Aplos. i. Cor. xiii. c. Sed pro tanto dicitur prophete in libro prescientie dei legisse: quia per species diuinitus impressas mentibus prophetarum: et per lumen prophetium eis proportionatum: videbant suo modo veritates a dei scientia ad eos deriuatas per reuelationem: sicut intellectus possibilis virtute luminis intellectus agentis inspicit in speciebus a fantasmatibus acceptis sibi proportionabiles veritates. Nos autem qui talem cognitionem non habemus: quia lumine prophetico illu-

Intellectus

Attributio ad subiectu

Pbs

D

Specular' intelligentia

a iij strat

Prologus

Estrati non sumus: non possumus legere in dicto libro sed in libro scripture sacre nobis tradito a prophetis. Habet tamen iste liber speciale quod una littera continet plures sensus. Cuius ratio est: quod principalis huius libri auctor est ipse deus in cuius potestate non solum uti vocibus ad aliquid significandum: quod etiam homines facere possunt et faciunt: sed etiam rebus significat per voces utitur ad significandum alias res: et ideo commune est omnibus libris quod voces aliquid significant: sed speciale est huic libro: quod res significat per voces aliquid significat. Secundum igitur primam significationem que est per voces accipit sensus litteralis seu historicus. Secundum vero aliam significationem que est per ipsas res accipitur sensus mysticus seu spiritualis: qui est triplex in generaliter: quia si res significat per voces referantur ad significandum ea que sunt in noua lege credenda: sic accipit sensus allegoricus. Si autem referantur ad significandum ea que per nos sunt agenda: sic est sensus moralis vel tropologicus. Si autem referantur ad significandum ea que sunt speranda in beatitudine futura: sic est sensus anagogicus. Et dicitur ab ana quod est sursum et goge quod est ductio. unde versus: Littera gesta docet: quid credas allegoria. Moralis quid agas: quo tendas anagogia. Et istorum quatuor sensuum potest poni exemplum in hac dictione hierusalem: que secundum sensum litteralem significant quandam civitatem que fuit quondam metropolis in regno iudee: que primo fuit fundata a melchisedech: postea per salomonem dilatata et fortificata. Secundum sensum vero morale significat animam fidelem: secundum quem sensus dicitur Isa. li. a. Consurge sede hierusalem etc. Secundum vero sensum allegoricum significat ecclesiam militante: secundum quem dicitur Apoc. xxi. c. Vidi civitatem sanctam hierusalem novam descendente de celo a deo paratam sicut sponsam ornataz viro suo. Secundum vero sensum anagogicum significat ecclesiam triumphante. secundum quem dicitur Gal. iij. d. Illa que sursum est hierusalem est libera: que est mater nostra. Et sicut positum est exemplum in una dictione: ita posset poni in una oratione: et sicut in una ita et in alijs. Igitur de isto libro sub una littera continent plures sensus dicitur Ezech. ij. d. Ecce manus missa ad me in qua erat involutus liber et expavit illum coram me qui erat scriptus intus et foris. Et Apoc. v. a. Vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris. Scriptura exterior est sensus litteralis: qui est patentior: quod per voces immediate significatur. Scriptura autem interior: est sensus mysticus vel spiritualis qui est latentior: quod per res significatas vocibus designat: ut predictum est. et sic patet tertium.

Circa quartum in quo notatur efficacia salutaris / cum dicitur: vite: considerandum quod sicut dictum est a principio: nulla alia scriptura nisi ista ducit immediate ad vitam beatam: que sola est vita simpliciter: quod mortem nescit. Ideo saluator Ioh. v. f. loquens de efficacia huius sacre scripture dicebat iudeis in lege peritis: Scrutamini scripturas in quibus putatis vos vitam eternam habere. Circa quod sciendum quod hoc verbum putatis quod importat falsam opinionem vel saltem veri dubitationem: non refertur ad ipsam sacram scripturam que nullum falsum continet. ut patet ex supradictis: nec est etiam dubium quin ad vitam perducat beatam: cum sit quoddam instrumentum pueniendi ad eternam felicitatem: ut patet ex verbis beati Augustini superius inductis. Sed refertur ad legisperitos scripturam sacram male exponentes: et male viventes: propter que merito privandi erant a consecutione beatitudinis eterne: que est finis huius scientie quam sine dubio consequuntur: eam sane intelligentes: et secundum sanam ipsius intellectum pie viventes: secundum quem dicitur Eccl. xliij. c. Qui elucidant me vitam eternam habebunt. Elucidat autem sacra scriptura in vera ipsius expositione et in sancta operatione: quod hec scriptura tanquam omnibus eminentior continet perfectioris scientie practice et speculative. Et sic per veri cognitionem et boni operationem perducit ad vitam beatam: quam nobis concedat qui sine fine vivit et regnat.

Finit primus prologus de commedatione sacre scripture in generali.

Incipit prologus secundus de intentione auctoris et modo procedendi.

Vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris Apoc. v. a. Sicut dictum est in prologo precedenti: liber iste est sacra scriptura: qui dicitur scriptus exterioris quantum ad sensum litteralem. et interioris quantum ad sensum mysticum et spirituale: quod est tripartite dividat in generali: ut predictum est: tamen sub quolibet membro potest fieri expositionum mysticarum multiplicatio in speciali: omnes tamen presupponunt sensum litteralem tamquam fundamentum

quod fundamentum: propter quod sicut edificium declinans a fundamento disponitur ad ruinam: sic expositio mystica discrepans a sensu litterali: reputanda est indecens et inepta: vel saltem minus decens ceteris paribus: et minus apta: et ideo volentibus proficere in studio sacre scripture: necessarium est incipere ab intellectu sensus litteralis: maxime cum ex solo sensu litterali et non ex mysticis possit argumentum fieri ad probationem vel declarationem alicuius dubij: secundum quem dicitur Augustinus in epistola contra Vincentium donatista. Alterius considerandum quod sensus litteralis a quo est incipiendum ut dictum est: videtur multum obfuscatum diebus modernis: partim scriptorum vitio qui propter similitudinem litterarum in multis locis aliter scripserunt quam habeat veritas textus. partim imperitia aliquorum correctorum qui in pluribus locis fecerunt puncta ubi non debent fieri: et versus inceperunt vel terminaverunt ubi non debent incipi et terminari: et per hoc sententia littere variatur: ut patebit in suis locis. In persequendo domino concedente. partim ex modo translationis nostre: que in multis locis aliter habet quam libri hebraici: secundum quem declarat Hieronymus in libro de hebraicis questionibus: et in pluribus alijs locis: et alij expositores sacre scripture legendo vel scribendo idem dicunt: et tamen secundum Hieronymum in secundo prologo super Beatum et in pluribus alijs locis pro veritate littere habenda in scriptura veritate. recurrendum est ad codices hebreorum: in hoc tamen valde cavendum est: quantum ad passus scripture veteris testamenti: qui de deitate christi ac de consequentibus ad hoc loquuntur: quorum aliquos iudei corruerunt ad defensionem sui erroris: put in parte declaravi in quadam questione de divinitate christi: et adhuc declarabo plenius quando passus tales occurrerint: domino concedente. In illis autem in quibus non est verisimile quod aliquid immutaverint: cum nec causam hoc facienti habuerint: nullum videtur periculum: sed magis securum: secundum dicitur beati Hieronymus in dubijs recurrere ad textum hebraicum tantumquam ad originale pro veritate textus declaranda. Sciendum etiam quod sensus litteralis est multum obumbratus: propter modum exponendi communiter traditum ab alijs: qui licet multa bona dixerint: tamen parum tetigerunt litteralem sensum: et sensus mysticos intantum multiplicaverunt: quod sensus litteralis inter tot expositiones mysticas interceptus partim suffocatur. Item textum in tot particulas dividerunt: et tot concordantias ad suum propositum induxerunt: quod intellectum et memoriam in parte confundunt ab intellectu litteralis sensus animum destrahentes. Nec igitur et similia vitare proponens cum dei adiutorio intendendo circa litteralem sensum insistere: et pauca valde et breves expositiones mysticas aliquando interponere: licet raro. Similiter intendo non solum dicta doctorum catholicorum: sed etiam hebraicorum: maxime Rabbi Salomonis qui inter doctores hebreos locutus est rationabilius: ad declarationem sensus litteralis inducere: aliqua etiam dicta hebreorum valde obscura aliquando: licet valde raro interponunt: non ad tenendum ea vel sequendum: sed ut per hec appareat quanta cecitas contigerit in israel: secundum dicitur Pauli apostoli ad Romanos. propter quod etiam dicitur hebreorum non est inherendum: nisi quantum rationi consonant et littere et veritati. Item omissis prologis: a principio Beati incipit: Tunc quod residuum vite mee non credo ad expositionem totius sacre scripture sufficere. et ideo nolui in exponendis dicitis beati Hieronymus vel alterius cuiuscumque doctoris immorari: Tunc quod dicitur prologi parum faciunt ad intellectum librorum sequentium: ut mihi videtur: Tunc quia vnus alius frater videlicet Brito de ordine nostro prologos Bible valde sufficienter exposuit. quod opus habetur communiter. et ideo intendere iterum expositionem dicitur prologorum non mihi necessarium videbatur. Aliquorum tamen librorum prologos exposui: super quos scripsi antequam a libro Beati inchoarem. Postremo quia non super ita perit in lingua hebraica vel latina quin in multis possim deficere: ideo protestor quod nihil intendo dicere assertive seu determinative nisi quantum ad ea que manifeste determinata sunt per sacram scripturam vel ecclesie auctoritatem. cetera vero omnia accipiantur tanquam scholastice et per modum exercitij dicta: propter quod omnia dicta et dictanda suppono correctioni sancte matris ecclesie. ac cuiuslibet sapientis: primum lectorem et charitativum flagitans correctorem: Geruntamen antequam descenderem ad expositionem littere: premitto septem regulas exponendi sacram scripturam quas tangit Iacobus in libro de summo bono ca. xx. et vocantur iste regule ab aliquibus clavis: quia per eas intellectus scripture aperitur in multis. Prima est de domino iesu christo et eius corpore mystico quod est ecclesia. quia propter connexionem capituli ad corpus sacra scriptura sub vno contextu quasi sub eadem persona aliquando loquitur de utroque: et de vno transiens ad aliud: ver

Nota

Falsus sensus

Falsus sensus

Mysticus

Allegoricus
Tropologicus
Anagogicus

Hierusalē

Scia vite

Rabi salomon

Brito

protestatio scribentis

Septem regule exponunt sacram scripturas

Prima

bi gratia

Abi gratia Esa. lxi. d. Induit me vestimentis salutis: et indumentis
to iusticie circumdedit me: quasi sponsum decoratum corona: et
quasi sponsam ornatum monilibus suis. Quod enim dicitur
hic: Quasi sponsus et cetera. intelligitur de christo: et quod subditur
quasi sponsam et cetera. intelligitur de ipsa ecclesia. Similiter Cant.
i. a. Oculi mei sicut fontis: quia meliora sunt vbera tua vi
no: cum enim dicitur: Oculi mei sicut fontis. verbum est sponse frui
sponso desiderantis: et quod subditur: quia meliora sunt vbera
et cetera. verbum est sponsi sponsam commendantis. Unde in tali
bus sic connectis ratione predicta debet lector prudens atten
dere quid conveniat capitulis: et quid corpori. **Secunda regu
la** est de corpore domini vero et simulato. Ecclesia enim que est
corpus domini mysticum: ut predictus est: est quasi lagenam non
dum tracta ad latus: et ideo habet malos permixtos cum bonis
vsq; ad iudicium: in quo separabuntur hi ab illis. et ideo in sa
cra scriptura aliquando mali commendantur cum bonis qui
bus sunt permixti: sicut **Psalm.** lxi. a. Puer israel et dilexi eu. Et
econuerso aliquando boni vituperantur cum malis: sicut Esa.
i. a. Cognouit bos possessorem suum: et asinus praesepe domini
sui. israel autem non me cognouit: et populus non intellexit.
Aliquando etiam in eodem textu exprimitur quid ad bonos p
tinet et quid ad malos: sicut Cant. i. b. dicitur: Nigra sum sed
formosa filie hierusalem sicut tabernacula cedar: sicut pelles sa
lomonis. Verba sunt sponse: que ratione malorum in ecclesia
contentor dicit: Nigra sum sed ratione bonorum subdit: sed for
mosa et quod subditur (quasi pro exemplo) sicut tabernacula ce
dar: ad malos refertur. Cedar enim fuit filius ismaelis: ut
habetur Gen. xxi. a. quo descenderunt sarraceni. Quod aut
subditur: sicut pelles salomonis. refertur ad bonos. per salo
monem enim hic intelligitur ipse deus per oppositores catholicos
et hebreos. et ideo pelles eius dicuntur: quibus operiebatur ta
bernaculum in quo boni colebant deum. **Tertia regu
la** est de spiritu et littera: et per quam accipitur sub eadem littera sensus
historicus et mysticus: quia veritas historica est tenenda: et tam
en ad spirituales intellectum est referenda. hoc modo expo
nitur ista littera comuniter. Potest etiam aliter exponi: ut re
feratur ad sensum litteralem tamen sicut et alie. Circa quod confide
randum est quod eadem littera aliquando habet duplicem sensum litte
ralem. verbi gratia. i. Paral. xvii. c. dicit dominus de salomone:
Ego ero illi in patrem et ipse erit mihi in filium. Et intelligitur
de salomone ad litteram in quantum fuit filius dei per adoptionem
in iuuentute: propter quod nathan propheta vocauit eum amabilem
domino. ut habetur. ij. Regu. xii. c. Predicta etiam auctoritas.
Ego ero illi in patrem et cetera. inducitur ab apostolo ad **Rom.** i. tan
quam dicta de christo ad litteram. quod patet ex hoc: quia aposto
lus inducit eam ad probandum quod christus fuit maior angelis:
talibus autem probatio non potest fieri per sensum mysticum: ut di
cit **Aug.** contra Vincentium donatistam. ut. s. allegatum est. pre
dicta enim auctoritas impleta fuit ad litteram in salomone: mi
nus tamen perfecte: quia fuit dei filius per gratiam solius. In
christo autem perfectus: qui est dei filius per naturam. Licet
autem utraque oppositio sit litteralis simpliciter. secunda tamen
que est de christo spiritualis et mystica est per quam quid: in quantum sa
lomon fuit figura christi. **Quarta regu
la** est de specie et ge
nere: siue de parte ac toto cum de vno transit ad aliud. et econuer
so: sicut Esa. xlii. a. primo loquitur contra babylonem specialiter:
cum dicitur: Quis babylonis et cetera. et transit ad intelligendum
verbum de toto mundo generaliter: per hoc quod subdit: A
summitate celi dominus et vasa furoris eius: ut disperdat om
nem terram. Postea reuertitur ad loquendum contra babylonem
specialiter: cum dicitur: Ecce ego suscitabo super vos me
dos: qui argentum non querant et cetera. quia Darinus medus cum Cy
ro nepote suo cepit babyloniam: et interfecit Balthasar regem
babylonis. ut habetur Dan. v. **Quinta regu
la** est de tempo
ribus. que contingit quadrupliciter. Vno modo per synecdochen
quando ponitur pars temporis pro toto: sicut in euangelio di
citur christus tribus diebus iacuisse in sepulchro: et tamen pri
ma dies et tertia non fuerunt integre. Alio modo propter mi
nutias temporis que aliquando in scriptura computantur: et
aliquando omittuntur. Et per hoc scriptura sacra loquens de
aliquo numero annorum in pluribus locis. aliquando in vno
loco ponit plures annos minutias predictas computando. In
alio vero loco ponit pauciores dictas minutias omittendo. Ter
tio modo contingit: eo quod computatio annorum incipit in vno loco
a priori termino: in alio a posteriori: sicut **Gen.** xv. c. dicta fuit
abrae: Semen tuum futurum peregrinatum quadringentis annis. et
Exo. xii. d. de ista peregrinatione dicitur: quod mansio filiorum israel
in terra egypti fuit quadringentorum triginta annorum: quia com
putatio

putatio huius maioris numeri incipit a tempore quo dicitur fu
it abrae **Gen.** xii. a. Egredere de terra tua et cetera. Computatio au
tem minoris numeri incipit a natiuitate Isaac que fuit triginta
annis post egressum abrae de aram: ut plenius videbitur. **Pro
xi.** Quarto modo contingit eo quod scriptura sacra loquitur de fir
turo per modum preteriti: sicut Esa. ix. a. Variulus natus est nobis
et cetera. et hoc est ad denotandum certitudinem prophetie: cuius enen
tus de futuro est ita certus sicut iam preterisset: et hoc est propter
certitudinem diuine prescientie ex qua fit reuelatio ipsi prophete.
Aduertendum tamen quod talis modus loquendi non habet locum
nisi in prophetia predeterminationis que est quando aliquod futu
rum contingens reuelatur prophete eo modo quo est in prescien
tia dei: que infallibiliter futura intuetur sicut presentia et prete
rita. In prophetia vero combinationis non habet locum: que est
quando aliqua pena reuelatur prophete infligenda populo:
vel alicui persone: non enim quod est in dei prescientia sed per ordi
nem causarum secundarum: ut pote per demerita hominum: si
cut est illa prophetia **Job.** ii. b. Adhuc xl. dies et nunc subuer
tetur hanc enim subuersionem meruerunt peccata illius ciuita
tis. Verumtamen quia talis causa mutabilis est. ideo effectus a
liquando non sequitur: sicut in proposito: quia nimirum egerunt
penitentiam: et sic dominus non infligit penam combinationem.
**Sexta regu
la** est de recapitulatione et anticipatione. In sa
cra enim scriptura non semper eodem ordine gesta et facta scri
buntur: quod fiunt: et ideo quando preponuntur posteriora dicitur
anticipatio. quando autem fit econuerso dicitur recapitulatio:
sicut **Gen.** i. de filiis noe dicitur: Ab his diuise sunt insule gen
tium in regionibus suis: unusquisque per linguam suam et cetera. et
eodem ca. **Gen.** i. sunt filii cham in cognationibus et linguis et ge
nerationibus et cetera. Et postea. xi. ca. dicitur: Erat autem terra la
bi vnius et sermonum eorundem. Ex quo patet quod illud quod pre
dictum de diuisione linguarum dicitur per anticipationem. Si
militer **Gen.** ii. postquam moyses primo ca. descripsit creationem
celi et terre: et distinctionem: et ornatum partium mundi dicitur:
Ite sunt generationes celi et terre in die quo creati sunt. Ex
quo patet quod hoc dicitur per recapitulationem. **Septima re
gula** est de diabolo et eius corpore. per enim quod dicit beatus **Bre
go.** **Homel.** i. Terte iniquum omnium diabolus caput est: et
huius capitis membra sunt omnes iniqui. Et ideo propter con
nexionem capitis ad membra: scriptura loquens de vno in eo
dem contextu transit ad loquendum de alio. sicut Esa. xlii. c. lo
quens de rege babylonis qui erat diaboli membrum: transit
ad loquendum de principe demonum: cui subditur ibidem: Quo
modo recidisti de celo lucifer qui mane oriebaris: et **Eccl.** i.
xxviii. c. loquens de principe Tyri transit ad loquendum de dia
bolo: cui subditur: Tu signaculum similitudinis: plenus sapi
entia: perfectus decore: in delitijs paradisi dei fuisti. his igitur
premissis de regibus seu clauibus exponendi sacram scriptu
ram: cum confidentia diuini adiutorij descendamus ad litte
ram exponendam.
**Venerabilis fratris Nicolai de lyra in moralita
tes biblie prologus.**
Undi in dextera sedetis
super thronum librum scriptum intus et foris.
Apoc. vi. a. Sedens super thronum glorie est de
gloriosus et sublimis regens vniuersum: in cu
ius dextera est sacra scriptura diuinitus data. per
quod dicitur **Deuter.** xxxii. a. In dextera eius ignea lex. Lex
enim veteris et noui testamenti bene dicitur ignea: quia reue
latione spiritus sancti (qui diuinitus est ignis) fuit inspirata. Et hec
scriptura bene dicitur liber scriptus intus et foris. foris quantum
ad sensum litteralem. intus vero quantum ad sensum mysticum sub
littera latentem. Deus enim qui est actor huius scripture: non so
lum utitur vocibus ad aliquid significandum: sed etiam rebus
per voces significatis. et sic facta veteris testamenti significan
tunt ea que in nouo testamento fiunt: sicut dicit **apostolus.** i. **Cor.**
x. c. Omnia in figura contingebat illis. Sensus igitur qui per vo
ces significatur proprie dicitur litteralis. ille vero qui per res
significatur mysticus nominatur: et hic est triplex: quia si per ta
lem modum significatur aliquid pertinens ad credibilia: dicitur
allegoricus. si autem pertineat ad agibilia: dicitur moralis.
si autem ad speranda in beatitudine futura: dicitur anagogi
cus: ab ana quod est sursum et goge ductio quasi sursum ductio.
Unde **psalmus:** Littera gesta docet: quid credas allegoria. **Do
rals** quid agas: quo tendas anagogia. Exemplum in hoc no
mine hierusalem quod per sensum litteralem significat quada
a iij tatem

Secunda re
gula

Tertia re
gula

Sexta re
gula

Septima re
gula

Quarta re
gula

Quinta re
gula

Literalis

Mysticus

Moralis

Pauli Burgensis additionū in postillas

Eratem i terra iudee sitam: et qm̄ hec ciuitas a deo fuit electa ad diuinū cultū vt habet. iij. Regū. xliij. Qui colit in aia viri iusti et in ecclesia militante et etiā triūphante. ideo hierusalem p̄m sensum moralē in sacra scriptura significat animam fidelē: p̄m sensum allegoricū ecclesiam militantē: et p̄m sensum analogicū ecclesiam triūphantē. Sciendū autē q̄ licet sacra scriptura habeat quadruplicē sensum predictū: hoc tñ non est i q̄libet sui parte p̄m qd̄ d̄ i collatiōib⁹ patrū collatiōe. viij. Nam alibi habz tñ sensum litteralem sic. Deu. vi. a. Audi iſrl̄ domin⁹ deus tuus vnus est. Diliges dominum deum tuum ex toto corde suo etc. In istis enī et cōsimilibus nō est mysticus sensus requirend⁹. Aliubi vero nō hz f̄salē sensum pprie loquēdo: Verbi gratia: Iudicū. ix. b. Terunt ligna vt vngerēt supra se regem etc. Et Matth. v. e. Si man⁹ tua scādaliqat te abscinde eam et p̄ice ab se. Sensus enī litteralis est qui per voces significatur vt predictum est: et talis sensus nō est hic: nec in cōsimilibus. Sequeret enī q̄ sensus sacre scripture esset falsus: q̄ ligna nunq̄ hoc fecerūt nec facere potuerūt. Similiter saluator nō monuit q̄ homo manum sibi abscindat ad litteram. Sed in istis est tñ sensus mysticus qui per res significatas intelligit. Nam p̄ ligna intelligūtur habitatores vrbis sichen qui fecerunt abimelech super se regem: vt ibidem in textu exponit: et per manū abscindēdā intelligit amice q̄tūcūq̄ pp̄inquit p̄bens occasionē ruine: et hui⁹ familiaritatem debet hō abscindere a se. Quā autē aliqui doctores dicunt sensum parabolicū esse litteralem: hoc est intelligēdū large loquendo q̄ vbi nō est sensus per voces significat parabolic⁹ ē prim⁹: et iō large loquendo dicitur f̄salis eo q̄ f̄salis est primus quando est ibi: et ad hoc significandū ipsi dicūt parabolicū contineri sub litterali: et hoc modo loquēdo ego sensum parabolicū vocaui in pluribus locis litteralem: scribendo super libros sacre scripture. Aliubi vero sacra scriptura habet sensum litteralem et mysticū: sicut in Gen. dicit: q̄ abraam duos filios habuit scilicet isaac et h̄smaelem et hoc est verum p̄m litteralē sensum: et similiter p̄m mysticū. Nam per illos allegorice significata fuerunt duo testamenta vt dicit Ap̄ls Gal. iij. Et eodem modo moraliter possunt significari duo filij spirituales vnus prelati: quorum vnus proficeret et alius deficeret: et anagogice angelī stantes et cadentes. Item quia sicut dictum est: sensus mysticus est qui per res significat et vnus rei subiectiue sunt plures proprietates reales et aliquando valde diuerse: ideo vna res subiectiue aliquando mystice plura et diuersa significat: sicut leo per proprietatē cōstatiē christū significat. Ap̄c. v. b. Ecce vicit leo de tribu iuda: et p̄ voracitatē signat diabolu. i. Pe. v. c. Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circumit q̄rens quē deuoret. Postq̄ autē sacram scripturam cum dei adiutorio exposui p̄m litteralem sensum: et deus dedit mihi spacium vite. confusus de dei auxilio propono eam iterum exponere p̄m sensum mysticū: vbi est mystice exponenda: prout mihi dominus dabit: non tñ intendo omnes sensus mysticos scribere nec per singula verba discurre: sed aliqua breuē ordinare ad que lectores biblie: ac predicatorēs verbi dei recurrere poterunt: prout et qm̄ eis videbitur expedire. Nec quis miretur si in expositiōe mystica plura dimittam. Nam hoc faciā p̄pter breuitatē. et quoniam sic fecerūt precedentēs expositores et etiā christ⁹ qui Matth. xliij. b. et Mar. iij. b. exponēs parabolicam seminantis. illud qd̄ dicit in fine. Dederunt fructū aliud centesimum aliud sexagesimum aliud tricesimum in expositis dimisit: et in alijs parabolicarū expositiōibus similiter fecit ipse christus. Ergo in nomine domini nostri iesu christi incipiam a libro Genesis et per alios consequentē discurrā q̄d̄ diu dominus donabit sua gratia: mihi vitam.

Additiones ad postillas magistri Nicolai de lyra super biblia: edite a reuerendo patre domino Paulo de sancta Maria magistro in theologia: episcopo Burgen. Archiepiscopo serenissimi principis domini Johanni regis castelle et legionis incipunt: quas venerabili viro Alfonso legum doctori: decano compostellano filio suo ex legitimo matrimonio genito dicitur: premittens ei prologum sub forma sequenti. Annui autem eas anno domini. M. cccc. xxx. Quibus etiam inserte sunt replice magistri Matthie doring eiusdem ordinis minorum fratris et theologi optimi prout clarius videbitur in processu.

Quid tibi vis vt viuens donem dilectissime fili: aut successionis titulo post vitam relinquā: nisi qd̄ ad sacrarū scripturarū noticiā conferat: et gressus tuos in catholice veritatis solidissimo seruore confirmet. Nec est enī quā corde gesto: ac ore profiteor: et de q̄ puto scriptū fuisse: Pat̄ filijs notam faciet veritatem suam: quam cum ab ineunte etate non recepisset: sed sub iudaice cecitatis perfidia natus: sacras litteras non a sacris doctoribus didicisset: ab erroneis magistris erroneos sensus traherem: litteram rectam non rectis conuillationib⁹ (vt ceteri illius p̄fidie duces) temerarie inuoluerem satagens. Cum vero placuit illi cuius misericordia mensuram non habet: me a tenebris ad lucem: a caliginosa turbine ad serenū aere: euocare: ceciderunt quodāmodo squame de oculis mentis mee: et cepi scripturā sacrā aliquanto studiosi⁹ relingere: et iam nō perfide s̄ humiliter veritatē inquirere: et ingenij mei viribus nō cōfidens toto corde a dño postulare: vt qd̄ salubrius anime mee esset: cordi meo infigere dignaret: nocte dieq̄ eius auxiliū prestolabar. Sicq̄ factum est: vt catholice fidei desiderium in mente mea de die i die fortius incādesceret: quo ad ipsam fidem quam corde gerebam: publice profiterer: et ea fere etate qua tu nunc es: baptismi sacramentū in huius ecclesie sacro fonte suscepisti: pauli nomen assumens: te tūc infātie innocentia gaudente: qui post me in etate illa tenera sacro lauacro ab originali culpa mundat⁹ es: anteq̄ actuali iniquari valuisses: nomen Alfonso suspiciens: priusq̄ litterarū studio insistens: vtriusq̄ testamenti lectioni operam dedi: et iterum a magistris viuentibus audiendo. Sepe etiam sanctorū doctorum aliorūq̄ insignium viroꝝ: qui ab hac vita transferunt: opera relegendo: diuina donante clemētia: qui prius fueram magister erroris: factus sum discipulus veritatis: quo usq̄ ad hanc quā vides senectutem accessi: et vt verum tibi fatear: inter pressuras seculi: et curie nostre curas: quibus quandoq̄ ventilat⁹ sum: hec fuit p̄cipue delectatio mea: hoc singulare solatiū meū: eternū et immutabilē deū: eiusq̄ mirabilia opa in sancte et immaculate legis sue lectione cōtemplari: nec tñ hijs p̄speris vulgus appellat successus defuerūt. Nam me licet p̄orsus immeritū: nō ad parū ecclie graduz: diuina gratia subleuauit. Primo enī ad cartaginēse: deinde ad hanc Burgen. sedem p̄motus: amplissimis ecclie dei fauorib⁹ sum nutritus: ecclesiasticis etiā secularia adiecta sunt: cū tamē in domo gloriose memorie iustissimi regis Currici: q̄ et illustris planie inclyti regis n̄i. Sigismūdi officio suscepto: satis familiariter sum versat⁹. Frat̄ vero tuū p̄mogenitū ac te q̄ clemēter q̄ pie oipotētis clementia tractauit: ego nō referā: vos ipsi cognoscite. Unum est qd̄ silentio cōmittere nō possum: nobis ex leuitico sanguine descendētib⁹ aliquantulū demonstratum fuisse q̄ añ tot sc̄la sc̄ptū ē: tribui Leui nō fuisse datā possessiōne q̄ dñs est possessiō ei⁹: de enī ē possessiō n̄a: Christ⁹ hereditas n̄a: qui purgaturus filios leui vt sacrificia domino iniusticia offerrent: voce p̄phetica antiquit⁹ predicatos: his iaz diebus manibus patris se sacrificium verum tractari permittit: vti nam sic acceptans: sicut et tolerās. Nec volo ista me putes supuacue iactanterue iherulisse. vitāq̄ meam frustra ānunciasse tibi: cū nō superuacuum: quinimo necessariuz reo omnipotentis beneficia cognoscere: et arrogantie attribuenda non est: infirmitatis proprie aperta et inficta confessiō: p̄sertim cum tibi loquar a memoria hec excidere nullo vnq̄ tpe vellē. Nec enim me satis gratum puto tantoz beneficiorū receptorē agere: si cū vita mea illorū recognitiō quiescat. Tibi autē non ab re: inter ceteros hec libet enarro: vt que beneficio etatis non vidisti: saltem a patre audiens memorie tradas: iunioribusq̄ qui forsā non audierūt: cum horum occurrerit sermo: frequenter enarres: vt et illi enarrent filijs suis ne obliuiscant operuz domini: sed legem eius exquirant. Cuius clarioꝝ exquisitiōni fili charissimi me: cum non modicū conferat studiu et disciplina: ad que te licet iurū doctrinis a puericia occupatum interdū anhelare conspicio: et inter studia iuris et disceptationū forensium occupationes vtriusq̄ testamenti sp̄icas q̄si furtim ruminare tentantē aliq̄ munusculo excitare sepe p̄posui: desiderū q̄ tuū paterno fauore lunare. Et qm̄ innumerabilia pene opera: quoz varietate diuina scriptura circūdata refulget: postilla Nicolai de lyra tam sui recentia q̄ digna celebritate clarescit: qui vtriusq̄ testamentum studioso discernens litteralem sensum qui inter ceteros p̄cipuus est: copiosa luculentia tradidit: hanc tibi donare p̄posui. Et cū infirmitatis h̄ane periculo detentus: dierum meoz finē ignorem: merito tñ ex etate accelerare

N. de lyra

Accelerare suspicio. Demor sum illam tibi ex bibliotheca mea electam: iam bis perlegisse. Cū vero summi patris demētia vitā meā misericorditer plō gauit: visum est mihi: vt qd legare con ceperā inter viuos nō nude donarē: sed paterna additā mēta paterno munusculo cumularē: et in gacophylatio eius qd vite dies addidit: etiā si modicū aliquid supadderē. Nec enī quia multa donare nō possumus: manū ex toto retrahere lēz. Quis quisqz enī tanti debitor est: qd tū ingenij sui vires exolue re va lent: nec quisqz apud deū p soluēdo debito compos nō est: cuz vltra facultatē nō petit: nec opulentior debito est: cum nihil ha beat qd nō receperit: sed misericordia eius his que possumus cōtentat. iusticia enī oīa queqz valem trāscendit. Cū q postil lam hanc discurrem: et si solennissima et miranda copiositate scriptā cōspicio: quia tū nullum opus humanū adeo pfectū est: quin ei supaddi aliquid possit. Et de sola scriptura diuina scri ptū est: ne addas quicqz verbis illi: expedire putauī aliquib⁹ in locis aliqua additare: in illis permaxime: vbi sanctorum do ctrinas aliquatenus pretermittas conpexi. Nec fuit propoli ti mei curiose inquirere quid supplerē: sed libent sine supple mētē trāsui: nisi vbi ipsa me supplemēta vocarūt. Quare nec volumē propoli scribere: nec libri noīe gloriari: s; postillaz ipsam cū paucis admodū additionib⁹ in margine transcriptis tibi donare: vt et ipsi nouiciū studētes facere solent: qui cum li brū aliquē affectuose perlegūt: aliquib⁹ glosulis sepe manu p pria cōscriptis margines occupant: vt firmi memorie qd lega rint tradant. Non dū tū vt pposui totā postillam discurre va lui: Cū eatis pondere et passionū illi adherentū gūitate: Cū tarditate ingenij: Cū etiā occupationū multitudinē et humāo rū casuum varietatib⁹ obsistentib⁹ qd his in partib⁹ nōnūqz ab undant. Sed licet aliq ex parte nōdū p fecerim: qd trāscursū ē cōfestim dono: reliquū si deus compleri pmiserit donaturus. Nec enī impfecti occasiōe qd scriptū erat: retinere volui: imo in qsdā arras cōmerciū nri ilico tradere. Hoc est qd filii mi testa mentū meū: hi sūt codicilli mei: h ex illis plegatum agnosce: vt in lege dñi sit volūtas tua: et in lege ei mediteris die ac nocte: Meditacionē vero tuā: hec et silia relegēdo: puriore pfecto et suauiore afficies gratāter. Igitur ponū h tui parētis accepta paterna affectiōe: et leta manu donatū. S; omittam hec: et oī potētis dei cui⁹ op⁹ agg redimur: et a quo et auz quo oīs sapia fuit sp: et eī enī: auxilio hūillimis pētib⁹ inuocato: qd hūic postille addidim⁹: stilo plano et omniū verborū flore deposito exprimentes: manū aratro iam imponamus.

P: 30. a
additio bur
gensis

ta

B Supra plogū primū postille in principio habite q inci pit: Nec oīa liber vite. Similit supra scdm plogū eiusdē po stille q incipit: Audi in dextera sedentis sup thronū zc.

Omnia itētio postillatoris pēcipue ver sat circa sensū lralē: id aī oīa querēdū videt: vtz sensus lralis ceteris sensib⁹ sacre scpture sit dignior: et videt q n. Nā fm aplm. ii. Cor. li. b. Afa occidit: spūal aūt viuificat. Iste sensus lra lis pprie fūdat i lra. Iste sensus spūal fūdat pprie supra signifi cationē spūalē: q res significatē p lraz vltēri⁹ alias res signifi cāt: q sensus lral sacre scpture n viuificat s; occidit: et p pns nō ē dignior ceteri sensib⁹. Preterea dignior ē doctrīa q habet p sensus spūales: q illa q hēt p sensū lralē: q spūales sensus sūt di gniores. Tenet pntia: q qd qd scpta sūt ad nraz doctrinā scri pta sūt. ad Ro. xv. a. Assumptū pbat. Nā p sensū allegoricū habēt q sūt credēda: qd pntet ad fidē. Per sensū anagogicū q sūt sperāda: qd pntet ad spem. Per sensum spūal tropologi cū q sūt agēda: qd pntet ad charitatē. In qd. i. trib⁹ duntib⁹ pprie de colit fm Aug. Per sensū spūal lralē hē historia tū aūt p dictos qtuor sensus itelligāt qtuor pdicta: pty p versuz allegatū i plogo postille: et est cōis snia expōitoy: in q sū dū: Afa gesta docet: qd credas allegoria. Tropologia qd agas: qd speras anagogia. Preterea fm p h. i. Posteri. Propē qd vntū qd qz et illd mag: s; sensus lralis ē ppē sensū spūalē: igit sensus spūal ē dignior: pntia tenet: et aīcedēs p se cūda pte. pbat. nā sensus lralis se hz ad spūales sic fundamē tū ad edificū: put ponit postillator in scdo plogo. Cōstat aūt q fundamētū ē ppē edificū et nō ecōtra. Preterea sensus lra lis accipit fm p mā significatiōē lfe q voces significant res: put cōiter tenet: et postillator ponit in pmo plogo: s; fm p mā significatiōē q voces significant res mista falsa reperunt i sa cra scptura: specialit attribuendo deo qd minime deo cōpetit: sic mor⁹ local: vt Sen. xi. Descēdit deo vt videret ciuitatē et tur rim zc. et sic de mlt alijs q tū i sensu spūali n requiūt: q sensus lralis nō ē dignior. Preterea illa q sūt iteriora tā i tpalib⁹ q in spūalib⁹

I fal sens⁹
i ceteris di
gnior

in spiritualib⁹ exteriorib⁹ sunt digniora. In corporalib⁹ enī illa in qd pncipalit cōsistit vita aīalis sūt interiorib⁹ et pntib⁹ sic cor. Idē etiā pty in spūalib⁹. s. q illa q sūt interiora fortiora sūt et in dignitate portiora. sic pty i tabernaculo federis: i q arca te stamēti ponebat in loco interiori q d: scāstōz. Cetera dō in locis mag exteriorib⁹ fm gradū sanctitatē eoz. vt pty Exo. xl. silr. li. Reg. viij. Idē pty in sacramentis ecclie in quib⁹ inuisi bilis grā q interi⁹ dat: dignior ē qz visibilis forma q apparet exteri⁹. Cū aūt sensus lralis d: script⁹ esse i libro foris: sensus vero mystic⁹ intus: vt pty Apoc. v. a. in aūte allegata p postil latozē vbi dicit: Audi in dextera sedētis sup thronuz libz scri ptuz intus et foris. Cōse quēs ē q sensus lralis sit minoris di gnitatē respectu sensus spūalis. Preterea noticia humana cōi ter pcedit a minus pfectis ad magis pfecta. put pty non soluz in humanis scientijs q pcedūt a sensibilib⁹ et particularibus et terminant in summis rez causis: s; etiā in his q ad noticiāz diuinoz pntēt. vñ Roma. i. c. Inuisibilia dei a creatura mūdi per ea q facta sūt intellecta cōspiciunt. S; in studio sacre scri pture incipiēdū ē ab intellectu sensus lralis: vt postillator dicit i sūma: q sensus lralis nō ē dignior. Preterea ille sensus scripture debet dici dignior q alteri⁹ defectum supplet: sed sensus spiri tualis qnqz supplet defectū lralis sensus. Dicit enī Greg. in morali. Cū ordo hūorie deficit: sese nob intellect⁹ mystic⁹ qst aptis iam foribus oīdit: ac si patēter clamet: qz rōnez lfe dese cisse cognoscitis. restat ad spūalē sensum sine dubitatiōe redea tis: q lralis sensus nō est dignior q spūalis. Sed cōtra. Sen sus ille ad quem tū pntet honor sacre scripture: pprie debet est ceteris sensib⁹ virtuosior: seu dignior: cū honor sit pncipū si gnū virtutis: vt in. i. Eth. S; sensus lralis sacre scripture est hūmō: q sensus lralis inter ceteros ē dignior: minor pty nā fm Aug. in epla ad Hiero. Solū enī scripturarū libris q canoni ci appellant hūc honozē didici deferre: vt nullū auctor ē eozuz scribēdo aliqd errasse firmissime credam. Cōstat aūt q hūc ho nozē nō hz sacra scriptura fm sensum spūalē: qz si sic ex tali sen su spūali posset sumi efficax argumētū: qd esset cōtra Aug. in epla ad Vincentiū donatistā dicentē: q ex solo sensu lrali effi cax argumētū sumit. In hac questiōe lex videt cōsiderāda. Primū: qd dicēdus sit sensus sacre scripture lralis: et q spūa lis. Scdm: an qlibet passus seu text⁹ exponat qdruplici sensu supratacto. Tertium: an cuiuslibet passus seu textus sacre scri pture sit tū vn⁹ sensus lralis vel qnqz ples. Quartum: posito q aliq vn⁹ textus seu vna auctas sacre scripture habeat ples sensus lrales: qd eoz ē alteri pferend⁹. Quintū: an ex qlibet sensu lrali possit sumi efficax argumētū. Sexto: rōndendū est ad questiōē zc. Circa p mū. s. qd dicēdus sit sensus sacre scri pture lralis: et qd spūalis: Dicēdū q sensus lralis qnqz d: ille fm quā aliq historia narrat ad lram. et hoc videt sonare ver ba Greg. in. li. moral. q de sensu lrali loquēs dicit: Duz narrat gestū pdit mysteriū. Silr in versu p allegato d: Afa gesta do cet. S; fm hoc sola historialia sacre scripture dicerent hē sen sū historialē vel lralē: nō aūt doctrinalia seu pphetica et hūmō. cū in talib⁹ nō videt narrari aliq historia: s; h est contra cōem sniam expōitoy q cōiter auctib⁹ sacre scripture sensum lrales attribuūt. Nā aliter et magis pprie dicit sensus lralis. s. ille q habet p significatiōē lfe q voces significant res. Ille aūt d: sensus spūalis: q habet p significatiōes rez significatay per voces: put pty in prima parte. q. ii. ar. vlti. Et est snia cōis quā sequit postillator in plogo. S; attēdēdū est q p pdicta nō ha betur diffinitio seu dscriptio adequata sensus lralis: de quo h agitur. Sunt enim quedā in sacra scriptura tradita. q si accipi antur fm significatiōē qua voces cōiter significāt res: essent false: vt patet in locutionib⁹ parabolicis et hūmō: vt infra pate bit. Unde addendum est predictis: q sensus sacre scripture ad hoc q lralis dicat. requirit q sit intentus ab auctore sacre scri pture q est deus. Cui⁹ ratio est: nā sensus lralis cuiuscūqz scri pture est ille quem auctor intendit: cū voces sint eaz q sūt in anima passionū note. vt in. j. Peribermēnas. Sed constat q auctor sacre scripture est de⁹: et sic patet q sensus lralis de quo agitur: est ille qui a deo intendit: et p voces in lra contentas si gnatur. Ex quib⁹ sequit q sensus lralis sacre scripture non de bet dici ille sensus q in aliquo repugnat ecclie auctoritati seu determinatiōi: q tūcūqz sensus talis sit cōformis significatiōē lfe: talis enim sensus nō solū nō intendit ab auctore: sed poti⁹ est hereticus. vnde Hiero. Quicūqz scripturam aliter intelli git q sensus spūal sancti efflagitat: a quo scripta est: hic heretic⁹ appellari potest: qd intelligitur de illo qui ad hoc expōitionez sacre scripture retorquet: quod cōtrariat ei qd per spiritūsan ctum reuelatum est: vt secunda parte. q. xi. Sequitur etiam q nec habet

Quis sen
sus lralis et
qd spūalis

Dico

8 v nec habet

¶ Additiones circa prologos

Nec habendus est pro sensu litterali: ille qui rationi recte repugnat. talis enim sensus non intenditur ab auctore. s. deo qui est prima veritas: a quo ois veritas derivatur: et ideo Aug. sup. **Gen.** ad **fram.** cum scriptura divina multipliciter exponi possit: nulli expositioni ita posse aliquid inherere: quod si certa ratione presumerit esse falsum: quod aliquis sensus scripturę hunc asserere presumat. Ex hoc enim scriptura ab infidelibus deridetur: et eis precluderet via credendi: hec ille. Item etiam est dicendum de sensu spiritali sacre scripture: qui per significationem rerum per voces in littera contentas significatur habet. s. quod talis sensus non debet repugnare auctoritati ecclesie nec recte rationi: quod si sic talis sensus spiritalis non esset attribuendus sacre scripture a deo qui est veritas summa revelate. ¶ Circa secundum. s. an quilibet passus seu textus sacre scripture exponatur quadruplici sensu tracto. Dicendum quod non. Dicit enim Aug. ii. super **Gen.** In quibusdam locis sensus litteralis querendus est: quod patet manifeste. Sunt enim multa in libris canonicis tam veteri testamēti quam novi que non habent nisi sensum litteralem quod patet in multis: et specialiter in duobus preceptis charitatis: in quibus tota lex pendet et prophete. ut habet **Mat.** xxij. d. Licet enim in his preceptis. s. diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: et diliges proximum tuum sicut teipsum. multa continentur exponenda seu exponibilia tam ad obiectum charitatis: quam ad eius actum interiore seu exteriorē: et etiam ad eius ordinem et alia huiusmodi pertinentia: omnia tamen illa pertinent ad sensum litteralem tantum. non enim in hoc loco res significare per hanc vocem deus: seu per hanc vocem proximus: et hanc vocem diliges: iterum res alias significant a quibus rebus sic signatis sensus spiritalis ultimus accipitur: unde totum quod in expositione horum preceptorum traditur: ad sensum litteralem eorum tantummodo pertinet. et sic communiter de aliis preceptis moralibus veteris testamēti. et multis aliis passibus quos causa brevitatis omitto. In evangelio etiam multa traduntur quibus non oportet assignare sensum mysticum sed tantum litteralem: sicut in his que traduntur ut precepta: ut cum **Mat.** xij. a. d. Creditis in deum et in me credite: et similibus. Similiter in his que dantur ut consilia: sicut cum dicit **Mat.** xix. c. Si vis perfectus esse: vade et vende omnia que habes et da pauperibus: in quibus et similibus non est querendus sensus spiritalis: quod ex rebus signatis per voces accipiat: sed tantum sensus literalis qui ex significatione vocum accipit ut est manifestum. Similiter cum **Luc.** viij. b. christus interpretatur parabolam suam dicens: Semen est verbum dei et manifestum est quod illa verba interpretativa non oportet habere alios sensus spirituales: cum ipsamet interpretatio sit expositiva parabole precedentis. Similiter epistola Pauli que una de precipuis partibus novi testamēti censei debet: per totum fere sensum litteralem tantummodo habet. Loquitur enim ibi tanquam doctor vniuersalis ecclesie. exponens et concordans utrumque testamēti: huiusmodi enim in ipsis epistolis profunda et difficilia ad fidem pertinentia: et ad vtrumque testamēti declarationem tradantur: non tamen allegorice vel anagogice traduntur: sed tantum literaliter: ipse enim historialiter loquendo seu literaliter ostendit de quibusdam scripturis quod sint intelligende in sensu spiritali: ut cum **Gal.** iij. dicit de duobus filiis abrahe que sunt per allegoriam dicta. Non ergo verba apostoli sunt allegorizanda seu moralizanda et huiusmodi: sed potius enucleanda: ut ex ipsis veri sensus litteralis extrahantur: ex quibus discursiue procedendo multa magna et profunda inferuntur argumentatiue: sicut in aliis scripturis humanis ex certis et veris principiis multa discursiue inferuntur: prout patet in prima parte. q. i. ar. viij. que quidem omnia ad litteralem sensum pertinent: a quo recte deducuntur: et sic patet quod non quilibet passus sacre scripture quadruplici sensu sit exponendus. Sed prout sanctus **Thom.** notabiliter tradit. x. quolibeto. q. xliij. Sacra scriptura quandoque exponenda est istis quattuor sensibus: quandoque tribus: quandoque duobus: quandoque vno tantum: unde ea que per litteralem sensum ad facta veteris testamēti spectant: possunt quattuor sensibus exponi: similiter ea que ad litteram de christo capite dicuntur: possunt exponi litteraliter de christi gestis: et allegorice referendo ea ad corpus eius mysticum: et moraliter ea referendo ad actus nostros qui per ipsum debent regulari: et anagogice in christum in ipso christo est nobis iter glorie demonstratum. Illa autem que per sensum litteralem dicuntur de ecclesia possunt exponi moraliter et anagogice. Ea vero que per litteram moraliter dicuntur: non consueverunt exponi nisi anagogice. Illa vero que per sensum litteralem pertinent ad statum glorie: nullo alio sensu consueta sunt exponi: eo quod ipsa non est figura aliorum sed ab omnibus aliis figurata: que quidem omnia et alia ad hoc pertinentia: plenius in predicta questione declaratur. ¶ Circa tertium scilicet an cuiuslibet passus seu textus sacre scripture sit tantum unus sensus litteralis: et videtur quod non

an quilibet passus sacre scripture recipiat quadruplicem expositionem

An cuiuslibet passus sacre scripture recipiat tantum unum sensum litteralem

quod non. Nam per **Aug.** in lib. de vii. cre. ad sensum litteralem pertinent tria: quorum primum est: cum littera simpliciter exponitur. et hunc dicunt sensum historicum. Secundum est: quod causa huiusmodi quod in littera continetur assignat seu exponit: que sensum vocant etymologicum. Tertium est: cum veritas illius littere ostendit veritati alterius scripture non repugnare: que vocat anagogicam. Verbi gratia: cum legitur **Gen.** ij. ca. Edificauit dominus deus costam quam tulit rat de adam in mulierem et cetera. Sensus historicus illius dicitur: cum simpliciter exponit quod in littera continetur. Sensus vero etymologicus est: quod reddidit eam quare de latere viri formata sit mulier et non de alia parte corporis. Sicut quare dormienti et non vigili sub tracta sit costam: prout tractat in secundo: distictio. xvij. Sensus vero anagogicus est: cum ostendit quod veritas huiusmodi dicit non repugnat veritati alterius scripture: ubi dicitur **Gen.** i. d. de creatione hominis: masculum et feminam creauit eos. Ex qua littera apparet quod simul in eodem tempore fuerunt masculus et femina humane speciei creati: et non successiue: sic ut femina esset post creationem masculi de latere eius sub tracta. Sed bene attendenti ex hac consideratione **Aug.** non habetur quod sub sensu litterali continentur tria genera expositionum: sic quod quilibet illarum sit sensus literalis: propter: sed prima expositio est tantum sensus literalis. secunda est redditiva cause ipsius litteralis sensus. tertia vero est solutiua contrarietatis illius: unde secunda et tertia expositio licet pertineant ad sensum litteralem: eo quod per eas magis perficitur seu elucidatur: non tamen sunt sensus litterales: propter dicendi. De quibus tribus generibus expositionum ad sensum litteralem pertinentium potest intelligi illud. ij. **Esdr.** viij. b. ubi dicitur: Et legerunt in libro legis dei aperte et distincte: et apposuerunt ad intelligendum. In hoc enim quod dicitur: legerunt in libro aperte: potest intelligi ipsa expositio littere que est quasi si ianua omnium expositionum sequentium: sine cuius apertione non potest quis recte intrare ad alias expositiones. Cum autem dicitur: Et distincte: intelligitur sensus anagogicus ab **Aug.** nominatus: quia per proprias et veras distinctiones soluitur contrarietas que quandoque apparent. In hoc autem quod sequitur. Et apposuerunt ad intelligendum: potest intelligi notitia cause legis seu historie: vel alicuius dicitur sacre scripture: cum enim intelligere sit intus legere: ille qui per cognitionem affectus deuenit ad notitiam cause: propter dicitur intelligere: quod quidem sensus vocat ab **Aug.** etymologicus. ¶ Sed ulterius attendendum quod sub quolibet genere predictarum trium expositionum ad litteralem sensum ut dicitur est pertinentium: possunt esse multe species: potest enim non solum una causa: sed plures cause vnius dicit assignari: similiter et non solum vno modo soluere contrarietates sed pluribus: ut est manifestum. Item quantum ad simplicem expositionem que ex prima ratione vocis significatione surgit: manifestum est quod plures sensus litterales traduntur non solum ab expositoribus seu scriptoribus communiter: sed etiam a doctoribus sanctis: ut patet **Gen.** i. in quo loco: ut magister dicit in secundo. di. xij. Quidam sanctorum patrum qui verba dei atque arcana scrutati sunt: quasi diuersa videntur scripsisse: et sic patet quod non cuiuslibet textus sacre scripture sit tantum vnus sensus literalis. Si autem dicatur contra hoc: quod licet diuersi si diuersus sensus attribuunt alicui littere sacre: non tamen ex hoc sequitur quod sint plures sensus litterales talis littere: sed tantum ille est literalis quem intendit auctor. Ad hoc dicitur auctor. quod per sanctum **Thom.** prima parte questione prima: quia auctor sacre scripture deus est: qui simul omnia suo simplici intellectu comprehendit: non est incoherens: ut **Aug.** dicit in. iij. confes. si etiam per litteralem sensum sacre scripture plures sint sensus: quod intelligendum est dum tales sensus sint littere conformes: et quod determinationi ecclesie seu recte rationi non repugnent: ut dicitur: similiter et quod sint inuicem coposibiles. Cum autem pertingat duos sensus litterales secum incompesibiles alicui sacre auctoritati attribui: necesse est dicere quod tantum alter eorum est literalis: sicut cum **Psalm.** x. de principe regni persarum traditur a beato **Greg.** in moral. quod esset angelus bonus qui regno persarum presidebat. Alij vero dicunt oppositum: et sic contingit in multis alijs. ¶ Item attendendum est: quod sensus litteralis sacre scripture tante capacitatis est seu virtutis: quod in eo continentur virtualiter omnia ad fidem seu bonos mores et virtutes pertinentia. Unde magister qui patrum sententias breui volumine compilauit: in cuius voluminis expositione doctores postremi seu scriptores omnia quodammodo theologica induxerunt: in huius sensus litteralis testimonij totum suum opus fundauit: dicit enim in suo prologo sic: Volumen deo prestante copiegemus ex testimonij veritatis in eternum fundatis. Constat autem quod testimonia veritatis in eternum fundata: sunt testimonia sacre scripture per litteralem sensum sumpta: ex quo sensu solo testimonium potest accipi seu argumentum per **Aug.** ubi supra. Sed circa hoc

Virtus seu capacitas litteralis

en ex dicitur sensu literalis possit sumi efficax argumētum

A hoc considerandum quod non omnia que secundum sensum litteralem ex sacra scriptura habentur sunt immediata: sic quod ex primaria litterarum significatio intelligitur: sed requiritur quodammodo additio alicuius veri: ex quo vero additio sensui litterali aliud verum deducatur: sicut cum christus. Luc. xx. g. ex testimonio Ise dicentis: Deo abraam: deo isaac: deo iacob concludit contra saduceos: aliam vitam esse negantes hominum post presentem: sic arguens: Est deus mortuorum vel vivorum quod dicitur cum ex sensu litterali habemus de deo quod sit deus abraam etc. Et ratio dicitur: quod deus dicitur esse deus respectu alicuius existentis in rerum natura. ergo sequitur quod abraam et isaac essent in rerum natura quod negabant saducei. Constat autem quod hec conclusio non deducitur ex sensu illius littere: deus abraam: deo isaac etc. nisi addatur alia propositio vera supradicta: et sic patet iterum. Et potest etiam contingere: quod talis conclusio ex una deductione vel pluribus successivis ex sacra littera concludatur: sicut contingit in scientiis seu artibus humanis liberalibus: quod aliquae conclusiones statim a primis principijs naturaliter notis deducuntur. Alie vero ex multis medijs inuicem ordinatis: ut est manifestum. Sensus ergo litteralis verus quod ex primaria significatio littere consistit: dicendum est per se sensus litteralis. Alii vero subsequentes sunt sensus secundarii: quorum certitudo a certitudine primi sensus dependet: quod sensibus secundariis est certior: sic prima principia naturaliter nota ceteris ab eis deductis certiora sunt: quod quidem consideratio attendenda est in multis passibus sacre scripture. Circa quartum. scilicet cum plures sensus de una auctoritate sacre scripture litterales traduntur quod illos alij sit preferendum: dicitur quod in hoc non videtur quod possit dari unica regula generalis: sed sunt quedam certa hic consideranda pre supposito: his quod sunt in articulo primo de sensu litterali dicitur. Primum est: quod ille sensus videtur preferendus cuius sententia magis innotuit rationi. Unde in decretis di. xx. c. decretales: quo enim quisque magis rationi innotuit: eo maioris auctoritatis est verba esse videtur. Item sensus ille videtur alij preferendus esse: quod magis consonat littere. unde per Augustinum in. iii. de doctrina christiana. Dubia sunt determinanda secundum sententiam quod de scripturarum planioribus locis accipitur constat autem quod planiora loca sunt illa quod planius littere consonant. Item preferendus est ceteris paribus sensus litteralis quod a sanctis doctoribus traditur: ceteris sensus ab alijs expositoribus traditis: unde in decretis ca. allegato: in sacra littera expositionibus sancti doctorum sumis potissimum proponuntur: et a fortiori alij scriptoribus. Item ubi duo sensus littere habentur: quorum neuter pugnat ecclesie auctoritati nec recte rationi: unde tunc traditur a catholicis: et aliter ab infidelibus: tunc preferendus est sensus catholicorum: tunc quod magis presumendum est: quod illi quod in gremio ecclesie sunt: cui christus promisit spiritum veritatis: verum intellectus sacre scripture habeat quod infideles quod veritati fidei contra adversant: tunc ne ad hoc detur infidelibus occasio credendi: quod ipsi melius sacras scripturas exponant quod catholici. Unde leo papa in quadam epistola ad episcopum Alexandrinum dicit: quod inimici crucis christi factis et verbis nostris insidiant: ideo nulla eis vel tenuem occasionem demus: qua ratione videtur quod cum aliqua littera sacre scripture eodem modo exponitur a catholicis et ab infidelibus: tunc auctoritas talis expositionis attribueda est catholicis et non infidelibus ratione predicta: presertim si talis expositio primo emanavit a catholicis: cuius contrarium reperitur aliquo modo in postilla: sicut patet. Item. i. ubi queritur: quare in secunda die non dicitur: et vidit deus quod esset bonum sicut in alijs diebus: quod tunc ubi pluralitas sensuum litteralium occurrit raro contingit quod unus predictorum sensuum ceteris precellat secundum omnia dicta: sed potius unus illos sensuum precellit uno modo: et alius alio. Idcirco in talibus videtur habere locum illud ad Ro. xiiij. a. Unusquisque in suo sensu abundet: salua semper sanctorum reverentia et auctoritate. Circa quintum. scilicet an ex quo libet sensu litterali sacre scripture possit sumi efficax argumentum: Dicendum quod licet a solo sensu litterali sacre scripture possit sumi efficax argumentum: ut patet per Augustinum ubi supra: non tamen ex quolibet sensu litterali sacre scripture sumitur efficax argumentum: nam cum sint multi textus in sacra scriptura: qui diversimode etiam a sanctis doctoribus exponuntur. ut supra articulo tertio: sequitur quod ex nullo talium sensuum possit sumi efficax argumentum: quod sic argueretur quasi a disiectiva ad alteram partem. Unde tamen si huiusmodi sensus diversi in aliquo concordant: potest sumi inde efficax argumentum saltem in hoc in quo concordant: sicut Dan. ix. in computatione. lxx. hebdomadarum: ubi licet expositores tam hebrei quam latini diversimode se habeant: non solum in termino in quo hebdomade habent initium: sed etiam in progressu computationis: quod tamen secundum omnes terminos ultimus earum iam longe transiit in preteritum: ideo ex ista auctoritate argumentum efficax sumitur ad concludendum christum iam venisse: ut ibidem patebit. Et quibus sequitur quod cum

cum sensus litteralis sacre scripture in quibusdam locis non sit idem apud omnes: ideo potest contingere quod ex alio sensu litterali: possit sumi argumentum validum contra quosdam: puta contra tenentes eundem sensum litteralem: ex quo tamen sensu non potest sumi argumentum validum contra alios. scilicet tenentes aliam expositionem seu sensum litteralem: quod quidem diversitas sepius contingit inter nos et infideles. Sunt enim aliqui textus sacre scripture: quorum sensus qui est litteralis: verus apud catholicos: non sufficit ut ex eo sumat efficax argumentum contra infideles seu hereticos: sed ex hoc non tollitur quin talis sensus catholicorum sit verus et litteralis apud catholicos censendus (verbi gratia) cum psalmista dicit: Verbo domini celi firmati sunt etc. Sensus verus et litteralis apud catholicos est: quod verbo domini. i. filio patris celi sunt firmati: quod quidem expositio apud catholicos est quasi necessaria: etiam consona huic quod dicit Job. i. Et verbum erat apud deum: et per omnia ista in. i. p. verbum facta sunt. Sed ex hoc sensu non sumitur argumentum efficax contra infideles: non recipientes euangelium: illi enim non concedunt aliquam esse distinctionem realem in divinis: sic ut sit aliqua divina persona eterna: literales precedentes ad aliam per modum verbi mentalis. unde cum dicitur: Verbo domini celi firmati sunt. Ipsi dicunt quod hic loquitur psalmista more humano: sicut cum de mandato alicuius domini aliquid fuerit dicitur: quod sunt verbum eius facta. Similiter tamen ex hac auctoritate argumentum validum a quodam fideles circa distinctionem personarum in divinis. put in primo Sennari. di. v. Et quod sequitur quod catholicis exponens hanc auctoritatem psalmiste. debet etiam catholice exponere: non curans an ex ea possit sumi efficax argumentum contra infideles trinitatem negantes: an non: quod non oportet quod ex quolibet sensu litterali argumentum sumatur apud omnes: ut iam dictum est: quod non postillator in hoc loco et alijs nonnullis locis videtur observare: ut in suis locis patebit. Videtur enim estimare quod non sit sensus litteralis: nisi ille a quo sumitur argumentum validum etiam contra adversarios: quod tamen non est sic intelligendum ut dictum est: Circa sextum. scilicet respondendo ad principalem questionem videtur dicendum: quod sensus litteralis possit comparari ad alios sensus dupliciter. Uno modo uniuersaliter vel respectu totius sacre scripture in communi. Alio modo particulariter. scilicet secundum quedam particularia loca sacre scripture. si primo modo comparatur et accipiat sacra scriptura. put est principaliter speculativa: tunc sensus litteralis secundum unam considerationem est eiusdem dignitatis cum alijs sensibus. secundum vero aliam considerationem est ceteris dignior. Ad quod sciendum quod scia speculativa dicitur alia dignior ex duobus. Uno modo ex dignitate materie. nam ut dicit philosophus in. xi. de animalibus. Minimus quod potest haberi de cognitione rerum altissimarum: desiderabilius est quod certissima cognitio quod habet de minimis rebus. et secundum istam considerationem sensus litteralis: et sensus spiritualis sacre scripture contra accipitur: eiusdem sunt dignitatis. de eodem enim tractat secundum verum quod sensum. scilicet de deo et creaturis. put in deum referantur: prima parte questionis. Alio modo una scia dicitur dignior alia ex certitudine: secundum quam illa scia dicitur dignior quod certior est et secundum hanc considerationem manifestum est: quod sensus litteralis sit dignior: cum sit ceteris certior. Tota enim certitudo aliorum sensuum sacre scripture: a certitudine sensus litteralis dependet. unde Augustinus. de doctrina christiana. Nihil est quod occulte in aliquo loco sacre scripture traditur: quod non alibi manifeste exponatur. Cuius ratio est: nam spiritualis expositio semper debet habere fulcrum ab alio litterali expositione sacre scripture: put in quodlibet et questione. scilicet allegata plene traditur: si autem comparatur sensus litteralis ad alios sensus secundum quedam particularia loca sacre scripture: sic manifestum est quod in pluribus locis sensus spiritualis est dignior: ex eo quod de altiori materia tractat: sicut cum legitur de abraam. Gen. xxij. b. quod duos filios habuit etc. Ad expositionem ab apostolo. Gal. iii. allegorice de duobus testamentis: ubi patet quod sensus allegoricus ille dignior est quod sensus historialis illius littere et idem patet de multis alijs. Si autem accipiat sacra doctrina. put est comprehendit sub se sciam practicam: tunc etiam sensus litteralis et spiritualis duplici modo comparari possunt. scilicet uniuersaliter et particulariter ut dictum est. Si primo modo: tunc sensus litteralis et spiritualis eiusdem sunt dignitatis. Illa enim scia practica seu ars dignior est: quod ad ulteriorem finem ordinatur: ut civilis militaris: ut in. i. Ethicorum. Constat autem quod finis ultimus totius sacre doctrine in quantum est practica: siue secundum sensum litteralem: siue secundum sensum spiritalem: est vnus et idem. scilicet beatitudo eterna. Si autem comparantur scdo modo. scilicet secundum particularia loca: tunc manifestum est quod in quibusdam locis sensus spiritualis est dignior: tanquam propinquior ultimo fini: ut patet in multis preceptis ceremonialibus: sicut cum dicitur Deu. xxv. a. Non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas: quod exponitur ab apostolo. i. Cor. ix. spiritualiter ostendens quod sensus precepti illius litteralis modice utilitatis est: de quo dicitur: Nunquid de bobus cura est deorum: an propter nos vtiq; dicitur: et sic de multis alijs. Sunt etiam alie considerationes quibus sensus litteralis premitur et sem

de l'allo se
me pfered

an ex quilibet
sensu l'ali
possit sumi
efficax ar/
gumentum

Ps. 32. b

An sensus lit
teralis p'fati
tior alijs

Speculati
ua scia
p'bs

Adiciones circa prologos

Enet sensibus spiritualibus: quarum una est ex parte extensionis. Sensus enim literalis extendit se ad quamlibet particulam sacre scripture: quilibet enim passus sacre scripture habet aliquem sensum literalem. Sensus vero spirituales non se extendunt ad sacram scripturam: prout patet ex dictis in secundo articulo. Alia vero consideratio est ex parte vniuersalitatatis. Sensus enim literalis comunior est seu vniuersalior: quia etiam rudes qui ad intelligibilia capienda non sunt idonei: per sensum literalem capiunt spiritualia: saltem sub similitudinibus corporalibus: prout in prima parte. q. i. ar. ix. Constat autem prout in. i. Et hi. dicitur: quod bonum quanto vniuersaliter tanto diuinius. Ex hac igitur triplici consideratione: qua sensus literalis ceteris sensibus simpliciter comparatus est dignior. potest quodammodo accipi tripliciter ratio ad commendationem huius postille. scilicet magistri Nicolai.

Prima est ex parte sensus literalis quod ceteris modo predicto est dignior. Hec enim postilla inter alias que in comunem vsum veniunt magis intendit literalem sensum: ceteris sensibus pretermissis seu valde modicum tactis: ut ipse dicit in prologo. Secundum ratio ex parte sue extensionis. Fuerunt enim aliquae postille solennes de ceteris singularibus vel particularibus libris diuine scripture: que se non extendunt ad omnes libros: hec vero se extendit ad utrumque testamentum nihil inde permittens. Tertia vero ratio ex parte sue vniuersalitatatis seu comunitatatis. Hec enim postilla saltem in his partibus hispanie: et ut credo Gallie comunior est ceteris citra Glosam ordinariam. Ad istam enim recurrunt non solum theologici: sed etiam iuristi: et alij intellectum sacre scripture planum habere desiderantes: sed licet ex predictis tribus hec postilla simpliciter sit commendanda: sunt tamen alia tria quibus videtur saltem in aliquibus locis minus sufficere.

Primum quia expositiones sanctorum in pluribus locis irrationabiliter videtur postponere proprie expositioni: et quoad hoc etiam expositionibus hebreorum: quod est inconueniens: ut dictum fuit in quarto articulo supradicto: inter quos sanctos doctores plures videtur impugnare irrationabiliter sanctum Theophylactum. quoad hoc expresse quoad hoc tacite: cuius sancti doctoris eloquia firmiter credo esse igne charitatis examinata: et naturalis rationis dictamine multipliciter purgata: a quo etiam sancto doctore ipse postillator multa frequenter accipit: licet cum non alleget nisi solum reprehendendo.

Secundum: quia in ista hebraica ad quam plures recurrit non videtur fuisse sufficienter eruditus: quasi illam in pueritia didicisset: sed de illa videtur habuisse noticiam quasi ab alijs in etate adulta mendicatio suffragio acquisita: quod multum refert in pluribus sacre scripture passibus: ut in suis locis patebit.

Tertium: quia ut ipse dicit in secundo prologo inter doctores hebraicos maxime inducit. Ra. Sa. qui inter eos rationabilius ad declarationem sensus literalis ut asserit fuit locutus: cuius oppositum est apud hebreos: qui licet ipsum Ra. Sa. reputent solennem doctorem in thalמודicis: non tamen in his que pertinent ad fidei et sacre scripture expositionem: sed potius inter eos reputantur maiores seu solenniores in huiusmodi expositionibus: quidam alij ut Ra. Hoy. Egyptius Serudineus. et Ra. bi abenbakra: et alij. put iam videbitur. ut igitur predicta et quedam alia elucescant: quod valde utile putat: considerans vniuersalitatatem huius postille ad quam etiam infideles quos recurrit et multotiens non ut discant: sed potius ut reprehendantur. Nam ut dicit magister in prologo: dissentientibus voluntatibus motibus: dissentiens quoque sit animorum sensus: cogitavi ex zelo diuine veritatis illam transcurrere: et ubi iuxta modum imbecillitatis nostre aliquid visum fuerit additione egere: in marginibus supradictae postillae ipsam cum additionibus tibi ut in prefatione dicebam donare: non tamen me putes ut corrigentem seu temerarie asserentem: quod absit: sed simpliciter tibi alijque que hoc legerint proponere: diffinitionem tamen eorum que per me dicuntur: et ad probationem seu reprobationem humiliter ac euidenter relinquo determinationi sacrosancte matris ecclesie et cuiuscumque melius sentientis. Cum autem aliquam additionem huiusmodi legere volueris: oportet ut prius videas sententiam postille in eo passu ad plenum: nam quilibet additio sententiam postillatoris in eodem loco supponit intelligendam: nec ignoro quod non omnibus scilicet qui forsitan legerint hoc placebit opusculum: sed forsitan modo ut iuxta Bernhardum loquar: me ob hanc rem multorum fore indignationi obnoxium: et quod aliquando superfluum. aliquando indubio presumptuosum. Sed cum non ut nouus expostitor ausus fuerim mittere manum: nec quicquam post patres quod sit contra patres: quinimo pro patribus ut arbitror scripsi: sed potius modicum hoc quod videbis plano modo tradidi: profundorum mysteria peritioribus relinquendo: cessat ut estimo presumptiois reus. Superfluitatis etiam vitium incurrere me non credo: cum non tam intendissem

dissem sacram exponere litteram: quod iam multi maiorum nostrorum fecerunt: sed de eadem loquendo sumere occasionem: Tu ut senescentis etatis mee deuotionem excitarem: tum ut te ad studia nostra mouendo in aliquo adiuuarem: Tu etiam quia tecum loqui delectar: hanc materiam latius vtiliusque intercolloquendum honestam vtilisque putavi. Si quid tamen superfluit: presumptio nisi fuit: etsi ego non sentio: tu forsitan reperieris. solent enim nonnulli aliqua vitia presertim spiritualia a suis possessoribus ignorari: que infinita clementia saluator dignetur ignorare: tu vero tolera patienter: celum potius quam effectum considerans. Nunc autem ad questionem propositam veniamus respondendo ad argumenta.

Solutio prima dicendum: quod Apollus cum dicit: Littera occidit: spiritus autem viuificat: non intendit distinguere inter sensum litteralem et spiritalem de quibus hic agitur: sed inter legem veterem que fuerat data a litteris scriptis. scilicet in tabulis decalogi et in libris mosaice legis: et inter legem nouam que data fuit in spiritu sancto in cordibus. prout fuit prophetatum. Hierem. xxxi. Unde lex vetus dicitur lex littere: et lex noua lex spiritus. et quia testamentum vetus cognitionem peccati dabat: ex qua augebat concupiscentia occasionaliter ex malicia humana: que semper nititur in vetitum: non autem dabat gratiam qua homo adiuuaretur ad implenda diuina precepta. Idcirco dicit: Littera occidit. scilicet lex que occasionaliter occidit modo predicto: sed lex noua que lex spiritus dicitur viuificat: in quantum est lex gratie qua homo adiuuat ad implenda diuina precepta.

Secundum dicendum quod per sensum litteralem non solum habet historia temporum. scilicet rerum gestarum: sed etiam que sunt agenda ut patet ex preceptis charitatis: in quibus secundum doctrinam ipsi tota lex pendet. Similiter per sensum spiritalem habentur que sunt credenda: ut de vnitatem dei: Deutero. vi. c. Audi israel deus tuus vnus est. Et de trinitate personarum: ut Mat. xxviii. d. Baptizantes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti. et sic de alijs ad fidem et spem pertinentibus: vnde secundum Theophylactum. prima parte. q. i. ar. vlti. in responsione ad primum ar. Nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium: quod scriptura per litteralem sensum alicui manifeste non tradat. Et est sententia Augustini de doctrina christiana. hec ille. Unde ex hoc quod in quibusdam locis sacre scripture sensus literalis solum gesta docet. non sequitur simpliciter quod per sensum litteralem non habeant ea que sunt de necessitate salutis credenda: agenda: spectanda.

Tertium dicendum quod fundamentum in spiritualibus sepe dicitur esse nobilius seu dignius quam edificium. Christus enim qui ceteris suppositis ecclesie incomparabiliter dignior existit fundamentum dicitur. vnde. i. Cor. iii. e. Fundamentum aliud nemo potest ponere super id quod positum est: quod est christus iesus: quod dicitur secundum similitudinem: nam sicut fundamentum in corporalibus sustinet edificium et est prius eo: et ipso deficiente edificium tendit in ruinam: sic in edificio spirituali christus sustinet totum corpus ecclesie: et est prior eo dignitate et causalitate sine quo edificium ecclesiasticum euacuaretur. Similiter suo modo dicendum est de sensu literalis. scilicet quod est fundamentum. respectu aliorum sensuum secundum quamdam similitudinem. nam sicut in edificio corporali fundamento sublato edificium tendit in ruinam: sic totus sensus spiritualis sacre scripture rueret sensu literalis totaliter sublato: cum sensus spiritualis de his que ad salutem pertinent fundari habeat in sensu literalis: ut dictum est.

Quartum dicendum: quod in sacra scriptura multa traduntur parabolice seu metaphorice. scilicet sub similitudine rerum corporalium. Et hoc propter duo. primo propter necessitatem. secundo propter vtilitatem: quia enim debilitas cognitionis nostre que a sensu habet initium: diuina intelligere non potest: nisi varietate sacrorum velaminum circumuelata secundum Dionysium. in. i. de. ce. hierar. Idcirco necesse est quod sub talibus similitudinibus diuina nobis tradantur: in quo etiam est quedam vtilitas ut. scilicet rudes qui ad capienda intelligibilia non sunt idonei saltem sub similitudinibus corporalibus spiritualia proponantur. vnde Saluator Mat. xiii. a. postquam proposuit similitudinem dicens: Erunt qui seminant etc. postea discipulis ait: Vobis datum est nosse mysterium regni: ceteris autem in parabolis etc. Unde secundum Theophylactum. in prima parte. q. i. ar. vlti. in responsione ad tertium ar. In talibus parabolicis locutionibus seu metaphoris: sensus parabolicus sub literalis continetur. Cuius ratio est: nam per voces significatur aliquid proprie aliquid figuratiue: nec in talibus est sensus literalis ipsa figura: sed illud quod est figuratum. non est cum scriptura nominat dei brachium est literalis sensus: quasi in deo sit membrum huiusmodi corporale: sed illud quod per membrum significatur. scilicet virtus operatiua. Et idem dicendum est cum dicit deus descendere et huiusmodi: scias quod non est sensus literalis: quod de modo ueatur: sed quod ad modum descendens operetur prudentiam suam rebus inferioribus applicando: et sic patet quod sensui literalis sacre scripture ex talibus locutionibus nunquam potest subesse sal-

Postillator
commendat

Solutio p
ma

Secundus

Tertium

Quartum

Additiones circa prologos

Quintum **A** sum. **A**d quintum sciendū: qd si liber sacre scripture de quo **Ecce** .ii. **z** **Apo** .v. dicat script^r foris rōne sc̄sus l̄alis q̄ dici/ tur potētiō: eo qd per voces in mediate significat: z dicat scri/ pt^r intus ppter sensum mysticū seu sp̄ialem qui est latentiō: nō tñ ex h̄ sequit̄ qd sensus l̄alis sit minoris dignitat^r vniuer/ salit̄: s̄z solū p̄ticularit̄. s. vt illis locis seu passib^r sacre scripture in quib^r cōcurrūt duo sensus: vn^o. s. sp̄ialis. q̄ de altiori mate/ ria tractat seu vtiliori: z ali^o l̄alis q̄ tractat de reb^r gest^r: q̄ sūt minoris dignitatis: vt dictū fuit. s̄. **S**z ex hac cōsideratiōe h̄ qd sensus l̄alis simplicit̄ loquēdo sit dignior: eo qd ei^o noticia se extendit non solū ad sapiētes qui mystica intelligūt: sed etiā ad rudes: iuxta illud **Ro**. i. b. Sapiētib^r z insipientib^r debitor sū **q**uo manifeste sensus sacre scripture dicit̄ intus z foris scri/ ptus: etiā s̄m sensum litteralē tñ. **N**ā vt deductū fuit in tertio articulo hui^o questionis de his q̄ p̄tinent ad sensum l̄alem q̄ dam sunt intimiora q̄ alia.

Sextum **A**d sextū dicendū: qd sicut studiū humanarum sc̄az incipit a p̄ncipijs naturaliter notis: sic studiū sacre scripture recte ordinatū incipit ab articulis fidei diuini natus in sacra scriptura reuelatis qui fundantur in sensu l̄ali sacre scripture. **E**x quibus articulis vna cum alijs in sacra scri/ ptura traditis seu p̄ verā z rectā rationē inuētis p̄ceditur ad aliqua alia p̄banda: sicut **Apl** .i. **Co** .xv. ex resurrectione xp̄isti arguit resurrectionē cōmunē: z p̄ istū p̄cessum deuenit̄ ad oīa q̄ in sacra theologia veraciter tradunt̄: que oīa reducū tur ad sensum l̄alem ipsius sacre scripture vt dictum est. **E**x q̄ p̄t qd studiū sacre scripture incipit ab intellectu sensus l̄ali ip̄si^o p̄ncipie sumpto: z terminat̄ i his q̄ i eadē sacra scriptura tra/ dunt̄ vel deducūt ex eis mō p̄dicto. **C**etera aut̄ que ad sensum sp̄ialem p̄tinent fundari habēt in p̄dictis vt dictū est. **E**x qui/ bus p̄t excellētia sensus l̄alis in q̄tuz in ea includunt̄ circa cognitiōne diuinā que est p̄ fidē: taz illa q̄ se habēt in alijs sciētis vt intellectus. s. p̄ma p̄ncipia: q̄ illa q̄ se habēt vt sc̄ia s̄z que deducunt̄ a p̄ncipijs: q̄ etiā illa que sunt de sūmis causis rerū q̄ p̄tinet ad sapiētia: vt in .iiij. **E**thic. Illud aut̄ qd dicit **Apl** .i. c. Inuisibilia dei a creatura mūdi p̄ ea que facta sūt intellecta cōspiciunt̄: p̄prie itelligunt̄ de his que co/ gnoscunt̄ de deo p̄ creaturas: vt philosophi cognouerunt: vñ ibidem dicit̄: **Q**d notū est dei manifestū est illis. **E**t **A**d p̄t p̄ncipiū dicit̄ qd ex illa auctoritate **Greg**. nō est intelligēdū qd sensus l̄alis sacre scripture. s. qd ab auctore intendit̄ deficiat i aliquo loco: sicut vel falsum includat: vel quid penitus inutile. p̄ncipiū enī esset infirmare totam auctoritate sacre scripture: vt **Aug**. dicit. sc̄dm **Co**tra **Apl** sic dicit̄: **Q**uēq̄ scripta sūt ad nostrā doctrinā scripta sūt: sed qz sensus l̄alis acceptus a significatione q̄ voces significāt res q̄q̄ deficiat in tali casu di/ cit̄ **Greg**. qd redeundū est ad significationem q̄ res p̄ voces si/ gnificate aliud vlti^o significāt: qd p̄tinet ad mysticā expositi/ onē. **E**t in talibus sensus l̄alis principalit̄ intellect^r ab aucto/ re: nō est ille qd p̄significationē vocū p̄ncipie intelligit̄: sed poti/ us ille qui vlti^o p̄ significationē rerum p̄ voces significata rū habet. **C**ontingit aut̄ hoc in sacra scriptura multipliciter.

Septimū **P**rimo in locutionibus pabolis. vt dictū fuit in responsiōe ad quartū argumētum. **I**tey cum scriptura loquēs de vno ad litterā transit ad aliud cui^o est figura: vt p̄t in prima regula et vltima beati **Isid**. que ponunt̄ in sc̄do p̄logo huius postille. **I**tem cū aliqua historia s̄m significationem vocū tātū intelle/ cta nō inducit aliquam instructionē in fide seu moribus vtili/ tatē: neq̄ etiā inducit ad aliquā honestatē in cōuersatiōe hūa/ na. sed poti^o videt̄ aliquā speciē mali inducere seu approbare: z ideo in tali historia requirēdus est necessario sensus s̄m my/ sticā significationē: ac cōmodus z vtilis ad aliquid p̄dictorū. iuxta illud **Esa**. xlvij. c. **E**go dñs docēs te vtilia. **E**t h̄ insinu/ ant verba **Greg**. in p̄dicta auctoritate cū dicit̄: **C**um ordo hi/ storie fide dicit̄: **H**istoria enī sacra ordinat̄ ad nostrā doctrinā cum aut̄ in hoc s̄m significationē vocū deficiat: constat qd ordo historie deficiat: z sit sine dubitatione redeundū est ad sp̄ialem sensum modo p̄dicto: qui in talibus habendus est pro l̄ali: cuius exēplū habet̄ .iiij. **Regū**. i. a in historia de **Abisac** adducta ad **dauid** in senectute sua: put̄ **Piero**. ibidē notabilit̄ exponit̄ vide ibi in additione sc̄da: qui q̄ ibidem defectus in sensu acce/ pto s̄m significationem vocū tñ sepe contingit in sacra scriptu/ ra modo p̄dicto. **U**nde in talib^r locis recurrendum est ad au/ ctoritatē beati **Greg**. supradictā: q̄ valde attendenda est.

Copia cuiusdā l̄re q̄ d̄ determinationē p̄dicte q̄stiois a q̄dā m̄ḡo i sacra pagina d̄ ordie m̄oꝝ auctori additionē fuit missa.

Alme p̄sul/ q̄ z alter **Symeō** annosus/ famo/ sus studio diuie leg^r: tuā emeritā senectutē obtulisti q̄si sacrificiū vesperinū: q̄ forsan respōsū accepisti a spiritu sancto

spiritu sancto: nō te videre mortē nisi prius additionibus de/ claratiuis declarationes litterales vtriusq̄ testamēti elucida/ res: q̄si in te esset vena vite z in lumine tuo lumen illi^o videre tur: idcirco tibi laus z honor in ecclesia sanctorū: vt ceteris sa/ craz scripturam elucidantibus est cōcessus. **E**t quoniam alme p̄sul: aper: z pastor: speculum z agalma luciforme pennalis introductio tui operis additiones nominati: ad man^o mei pau/ peris fratris minoris suspirantis fama primo: secundo scri/ ptura peruenit: in quo cernens mentis tue rectitudinem com/ plantam ramusculo bone nature legis: quam interserit **Pa**u/ lus ad thesaurigandum patribus filijs: nec minus terminum questionis qua querit tua ingeniosa solertia dignitatem litte/ ralis intelligentie abundare alijs sacre scripture sensibus p̄ cuius parte cōtra octo ratiōibus **Achilleis** fundamentum ve/ ritatis agitati non modicum firmitatem eiusdem solidando: in eo honoris virtuti debiti decisionem assignando sub nume/ ro senario: in quibus omnibus z si magna exuberat vtilitas: attamen non ingeniosa subtilitas mentem reficit eleuatq̄: nō satiat tue questionis determinatio affirmatiua cum sua deter/ minatio oppositum concludat: quoniam sicut adoratio imagi/ nis non propter imaginem: sed imaginatum fit: sic reuerentia et honor littere propter spiritum: z p̄pter qd vnūquodq̄ z il/ lud potius. **H**onor enim z reuerētia transit in p̄totypū nō vna aurea manna plena: virga z tabule propter arcam fede/ ris: sed arca propter talia reuerenda erat. **Q**uid interiora nisi spiritualis intelligentia. **Q**uid arca nisi littera prospectat. **Q**uid ad hoc distinctius ezechielitica visio manifestat: cū pul/ chrius ista depingit sub metaphora rote in medio rote: rota i medio rote: littera gratie in littera legis: quib^r non cōcedit vi tam sed spiritualement intelligentiam: cum subiungit: **E**t spirit^o vite erat in rotis. hec enim est vera vita: quā verbū vite cecita ti iudaice predicauit. cū dixit: **S**crutamini scripturas zc. nō sa/ tiat etiā primū decisionis: nec secūdū nec tertiu^o nec quartum nec quintum: ponit sextū vbi agit de cōparatiōe sensus littera lis ad mysticū sensus: inter quos cōparatio nō est possibilis p̄ pter gradus diuersarū speciey: extra qd non contingit cōpa/ ratio p̄pter intensiōnem gradualem specificē nature. **Q**uare ex his dependentem fallit motuum triplicis cōsideratiōis: qua sensus l̄alis alijs sensib^r simpliciter comparatus est dignior. s̄z ex parte extēsiōis: fallit istud cum cuncta sacra eloquia ple/ na sunt dominicis sacramentis: h̄ac longiorem extēsiōne spi/ ritus supra litterā cognouit **Paulus** cum dixit: **O**mnia in figu/ ra illis continebant̄: nō soluz scripta: s̄z etiā q̄cūq̄ modo alio tradita: z p̄pter hoc etiā fallit sc̄dm. s. ex parte vniuersalitatē: qm̄ quāto aliquid vniuersalius tāto cōicabilius. sensus aut̄ lit/ teralis p̄pter suā limitationem p̄ doctores famosos: z signanē per doctore irrefragabilē est incōmunicabilis. nō enim diuidi tur sed bene mysticus multiplicatur. **E**t ponā multiplicationē doctore: qm̄ inquit: aut refert mores: aut fidem: primo modo tropologicus: secundo dupliciter: qm̄ vel fidem deitatis: vel humanitatis. **S**i deitatis: anagogicus. **S**i humanitatis: alle/ goricus. **T**ertiu^o aut̄ etiā fallit: quoniam dignitas istorū sensuū attēdit̄ penes maiorē vtilitatē: que cōseq̄ maiorē certitudinē in q̄tum est ex se. non enim certitudo sp̄ialis intelligentie est speculationis: sicut litteralis intelligentie: sed est certitudo ex/ perientie z s̄m affectum: z per modum gustus: p̄ spirationem z testimoniū sp̄s sancti: ex quibus nō consurgit ratio commen/ dationis postille doctore **Nicolai**: sed confidendo de tui be/ nigna conditione: cui me deuoto cōmendo: estimo rationē sue cōmendatiōis cōsurgere ex oppositis adiectiuis: quib^r **Nico/ laū** tam immerite reprehēdere niteris. **C**ōmēdat̄ enī quis ex/ p̄prio ope: q̄re sentētiās doctore postposuit quasi imp̄tinetes: vt auctorizaret opus suum ecclesie doctoribus a qua non de/ uiavit **Nec** probas: qd dicit̄ verba sancti **Tho**. esse igne chari/ tatis examinata: cum in pluribus suis determinationibus sūt impugnata p̄ plures ingeniosos theologos viros admirabi/ les: qui incorpore scripserint nescio: deus scit. **C**ommendatur secundo: z si non a proprietate sermonis hebraici: quem non in lacte suxit: sed a veritate sententie: circa quam non errauit immiscendo illam habitui theologico qui illum lactauit. **C**om/ mendatur tertio in eo: qd inter omnes doctores hebraicos. **Ra. Sa.** elegit: quoniam inter omnes illum meliorem theolo/ gum inuenit. **I**sta sic indigesta tue digeste prudētie alme p̄sul scribo calamo breuissimo: comendans tue ingeniose scien/ tie defectus calami ignari attamen deo teste tibi nūc plusq̄ vī uētū in seculo afficio: cū inter mortales sis nūc virtuosior: z tui reuerētia esset mihi opus tuū assidua diligētia si occurrisz mihi sua p̄fētia. **V**ive cū gratia: vt viuas semp in gloria.

Sensus lit/ teralis alijs dignior

Additiones circa prologos

Uopia responsionis ad pdictā eplam.
Enerandē religionis vir frater et amice
charissime lras tuas me recepisse recognosco:
in quarū exordio me alterū Symeonē vocas:
cui in nullo me credo assimilari: nisi in senecta
vtinā vberī. Sed illarū pcessu aliquantū con-
specto: te poti⁹ vocare possem alterū samaritanū. oleū em lau-
dis cū vino respōsionis artificiose sat attulisti. De vtraq; autē
materia plusq; casus req̄reret credo te attulisse. Nō em̄ talem
ac tantū me sentio: q̄lē me scripsisti: nec dicta mea de q̄b⁹ agit:
in q̄tū ingenij mei modū intelligere valet respōsione tua cō-
digna repō. Si tñ sunt libetē correctionē recipiā. Nō enim
vanū nomē acq̄rere: s; p̄tate inq̄rere. p̄positi mei ē. S; p̄ h̄ la-
tī⁹ discurredo: q̄tū ad p̄mū tuū beniuolū erga p̄sonā meā af-
fectū a q̄ h̄mōi oleū emanasse cōcerno: gratū habeo: et gr̄az re-
tributiōe estimo eē pdignū. De sc̄do p̄o amplector libetē esse
ctū. Ferrū em̄ ferro acuit: et p̄rioz solutionib⁹ p̄tate maḡ elu-
cescit. Deceui autē p̄ singula argumenta tua discurredo: et om̄i
rhetoz flore deposito p̄bis plantis quib⁹ in sc̄iaz inuestigatio-
nibus vti solem⁹: singulis put mihi videbit̄ respondere: obie-
ctiua verba tua repetēdo in locis suis: vt om̄i p̄fusione semo-
ta: singuloz veritas apertius innotescat. Dicis em̄ p̄mo de q̄-
stione mea in generali sic. In quibus oib⁹ et si magna exube-
rat vtilitas: nō cū ingeniosa sublimitas mentē reficit eleuatā.
Circā qd̄ nō modicū de tua discretiōe admiro. verba enīz
q̄ in sacre scripture expositiōib⁹ magnā exuberāt vtilitatē: qd̄
si nō reficiāt mentē eleuatā: Quidā em̄ p̄phetarū scripsit: Ego
dñs docens te vtilia. Cū nō dixit subtilia seu ingeniosa: talia
em̄ q̄ vt dicis mentē eleuatā reficiūt: si p̄tra vtilia distinguan-
tur: poti⁹ p̄tinere vident̄ ad alta sape q̄ ad sobrietatē. Con-
sequēter dicis qd̄ nō satiat te q̄stionis determinatio affirmatiua
et. Ex quo videt̄ qd̄ nō vidisti: vlt̄ forte nō attente p̄siderasti de
terminationē meā sp̄aliter in sexto articulo responsali: vbi ma-
nifeste habet̄ qd̄ decisio seu determinatio mea nō fuit affirma-
tiua simplr sed distinctiua. Sunt em̄ ibi tres distinctiōes: p̄m
quarū vnā sensus l̄ralis p̄minet: p̄m aliā vero est equalis di-
gnitatis: et p̄m aliā etiā minoris dignitatis q̄ sensus sp̄itua-
lis. Consequēter dicis qd̄ reuerentia et honor l̄re est p̄pter
sp̄itū: qz p̄pter qd̄ vnūquodq; et illud magis. j. posterior. Ex
quo conaris cōcludere qd̄ sensus l̄ralis honorat̄ p̄pter sp̄uales
ad quod deducis exemplū de arca federis cui honor debebat̄
p̄pter contenta in ea: et non econtra. Frater mi charissime mihi
videtur te hic inuoluisse sententias. Si em̄ p̄ hoc qd̄ dicit̄ littera:
intelligis characteres in tabulis exp̄ssos: et per sp̄itū intelligi
sensus per eos signatum vtiq; concedit̄ tibi: sed nihil facis cō-
tra me argumentando. Nam sensus l̄ralis est q̄ p̄mo per litte-
ram intelligitur: et ideo secūdo ei debet̄ honor: et potius q̄ lit-
tere materiali. Si autē p̄ hoc qd̄ dicit̄ littera: intelligis sensum
litteralem: et per sp̄m sensum mysticū seu sp̄itualem: sic distin-
guendū est. Nam in quibusdā locis sacre scripture: vt in histo-
rialibus veteris testamenti seu ceremonialib⁹ et huiusmodi: di-
gnior est sensus mystic⁹ q̄ litteralis vt in sexto articulo respon-
sali questionis predictē fuit ostensum: et in talibus potest habe-
re locum exemplū predictū de arca federis. In alijs vero locis
vbi sensus litteralis solus p̄m Aug. inquiritur: exemplū predi-
ctū nullū videt̄ habere locū: vt patet in materia p̄pria de qua
loqueris. in tabulis em̄ testamenti q̄ est in arca federis conclu-
debantur: nihil aliud continebatur nisi p̄cepta decalogi: que
quidē p̄cepta nō exponūt̄ principaliter seu cōmuniter: nisi
p̄m sensum litteralem: ad quē omnes expositiones eozū quātū
cumq; multiplices reducuntur. Consequēter deducis visio-
nem Ezechielis de rota in medio rote ad tuū p̄positū osten-
dendum: quod manifeste videtur nō valere. Si em̄ hanc visio-
nem allegas p̄m litteralem sensum interroga magistrūz Nico-
laum qui litteralem sensū maxime sequitur: et dicit tibi qd̄ per
quaternū numerū animalū et rotarū in visione ezechielis:
intelligitur quaternarius regnoz succedentiū. s. Chaldeoꝝ: et
Persarū: Grecoꝝ et Romanoꝝ. et sic auctoritas tua p̄m littera-
lem sensum nihil facit contra me. Si autē eam allegas p̄m sen-
sum sp̄ualem: vide Grego. q̄ hanc visionē in Romel. suis super
Ezech. elegāter exposuit. q̄ rotā in medio rote nouū testamētū
in medio veteris exposuit. Cōstat autē qd̄ in vtroq; testamētū
et p̄ p̄ns vtraq; rota inuenit̄ sensus l̄ralis et sp̄ualis. Sed dicis
lz in vtroq; testamētū inuenit̄ sensus l̄ralis et sp̄ualis: vta tñ
nō p̄cedit nisi sp̄uali intelligentiē: cū subdit̄: Et sp̄s vite erat i
rotis. Audi rogo si p̄ sp̄ualem intelligentiā solum intelligeres
sp̄ualem sensum seu mysticū excluso sensu l̄rali: manifeste de-
uiares a veritate sacre scripture. Cōstat em̄ qd̄ omnia que
de necessi

de necessitate salutis traduntur credenda seu agenda in sacra
scriptura: sub sensu litterali reperiuntur. Mysteriū enim sum-
me trinitatis et vnitatis: quod inter credenda summū tenet lo-
cum: in auctoritatibus sacre scripture p̄m sensum litteralem in-
tellectis fundatur. vnde Aug. tractans de ordine seruādo cū
de trinitate agitur in. iij. lib. de trinitate sic dicit: primo contra
auctoritates sacrarū scripturarū: vtrūz fides ita se habeat
demonstrandum est: deinde aduersus garrulos et. Cōstat
autem qd̄ auctoritates sacrarū scripturarū: que nos obligāt ad
credendum in mysterium sancte trinitatē sunt illę: que p̄m sen-
sum l̄ralem hoc dicunt: tantūmodo em̄ in talib⁹ sumitur efficac
argumentū p̄m eundem Aug. de doctrina christiana. Vnde
oīa testimonia q̄ a mḡfo in. j. di. ij. ad hoc mysteriū fundandū
deducuntur: intelliguntur p̄m sensum litteralem: vt ibidez pa-
tet. De mysterio autē incarnationis verbi: in cuius agnitione vi-
ta eterna p̄sistit. vnde: Hec ē vita eterna vt cognoscāt te deū:
et quē misisti filium tuū et. manifestum est qd̄ omnia circa hoc
de necessitate salutis credenda: in sensu litterali principaliter
traduntur: vt cum de incarnatione dicit̄: Verbū caro factum est:
qd̄ p̄m sensum l̄ralem incarnationem veram significat. Et cuz
de morte dicitur: Clamās voce magna expirauit: et sic de alijs
circa humanitatem christi credendis. que omnia in sensu litte-
rali inueniūt̄. Idem de creatione mundi et alijs articulis fi-
dei: qui nobis proponūt̄ credendi: qd̄ omnes sub sensu littera-
li inueniūt̄: et ideo habet vim interlocutoriam: vt dictum est.
De his vero q̄ agenda sunt de necessitate salutis solum accipio
illa dno manifesta: in quibus tota lex pendet et p̄phete: p̄m te/
stimonij saluatoris. s. Diliges dominū deūz tuū ex toto corde
et. Et diliges proximū tuū sicut teipsum. ista enim mādāta nō
habent nisi sensum litteralem. Non enim hoc loco res signifi-
cate p̄ vocem deus: seu per hanc vocē p̄rimus et p̄ hanc vocēz
diliges: vlt̄erius alias res significant: a quibus rebus signifi-
catis sensus alius accipiat̄: vt est manifestū. Et attende qd̄ non
solum pdicta que de necessitate salutis sunt agenda: sed etiam
illa que ad statū p̄fectiōis pertinent: et que vt cōsilia dantur ha-
bentur p̄ sensum litteralem. vt cuz dicit̄: Si vis p̄fectus eē va-
de et vende omnia que habes et da pauperibus. In quib⁹ ver-
bis p̄m sensum litteralem intellectis. intelliguntur omnia illa q̄
ad statum perfectionis pertinent vt est manifestum. Item do-
ctrina sacramentoz ecclesie quibus gratia iustificans datur
seu augetur: Quero per quem sensum datur nobis in scriptu-
ris: per litteram seu mysticū: nō est dubitabile qd̄ per littera-
lem. Cum enim dicitur: Qui crediderit et baptizatus et. p̄m
sensus litteralem institutio sacramenti baptismi intelligit̄. Si
militer cum dicitur: Caro mea vere est cibus: et qui manducat
meam carnem et. p̄m sensum litteralem dictozū huiusmodi
habetur virtus seu efficacia sacramenti eucharistie. Similiter
per sensum l̄ralem h̄mōi dicit̄: Confitemini alterutrū peccata
vestra. sacramentūz penitentie intelligimus. Quis ergo sane
mentis audeat dicere: qd̄ in sensu litterali nō est sp̄s vite: cum
in eo omnia credenda et agenda ad vitā sp̄ualem p̄tinentia tra-
dantur: Sed forte dices: qd̄ oīa pdicta etiam habentur in
sensu mystico. nā per sensū allegoricū habent̄ ea que sunt cre-
denda: et p̄ tropologicū que sunt agenda et. Ad qd̄ dicen-
dum qd̄ nihil sub sensu sp̄uali continet̄ fidei vel moribus neces-
sariū: qd̄ scriptura alicui per l̄ralē sensū nō manifeste tradat.
vnde Aug. ad Vincentiū donatistam. Quis autem non im-
prudētissime nitatur aliquid in allegoria positūz pro se addu-
cere: nisi habeat etiam manifesta testimonia quoz lumine illu-
strēt̄ obscura: Sed vlt̄erius de sensu mystico videris dicere
sic: Hec em̄ est vera vita: quā verbum vite cecitati iudaice p̄di-
cauit: cū dicit̄: Scrutamini scripturas in quib⁹ putatis vos vi-
tam eternā habere: per hec vba sentio te estimare: qd̄ per scri-
pturā a christo p̄ceptū iudeis: intelligitur eis mā-
dare vt de sacris litteris educerent seu extraherent sensū spi-
ritualem seu mysticū: qd̄ salua pace dixerim nullam continet
veritatem. Audeo tibi dicere frater: Scrutare oīa sacra euan-
gelica dei: et nō reperies p̄m allegasse auctoritatem aliquā sa-
cre scripture vel discipulis erudiendis. aut iudeis contradicē-
tibus: seu etiā diabolo tentatū nisi sub sensu litterali intellectā.
Vnde et magister Nicolaus hoc recte p̄siderans in tota postil-
la sua ve. testa. vbi occurrit aliquis textus allegatus in nouo a
christo vel a discipulis semper exponit eum p̄m sensum littera-
lem: intantū qd̄ etiam illud Ps. Lapidem quē reprobaauerunt
edificātes: hic fact⁹ est in caput anguli: exponit intelligendū eē
p̄m sensum l̄ralem de xpo: eo qd̄ xps iudeis illum textū de seipo
allegauit. Similiter oēs auctoritates ve. testa. quas Apost. al-
legat ad Heb. j. ad probandā diuinitatez xpi et alia eius my-
steria

Job. 17. a

Bar. 15. d

Deu. 6. a.

Mat. 19. c.

mar. 16. d

Job. 6. f

Jaco. 3. d.

Job. 5. f.

Ps. 117. c.

Mysteria conat eos reducere ad sensum litterale quantuncumque pri-
ma facie habeant aliam apparentiam: quod est necessarium ad hoc
quod sint efficaces ad concludendum intentum: et sic in locis alijs qui-
buscunque totius postille. **Ex** quo concludit contra te. **Ip**sos enim
sensus mandabat christus scrutari: de quibus ipse quotidie di-
cebat/ predicabat seu disputabat: qui sunt tantummodo litterales
ut dictum est. et ideo illud verbum christi: **Scrutamini** scripturas:
quod per te allegas per magistrum predictum: exponit de mysterijs
christi que in sacris scripturis intellectis reperiunt. **Dixit** enim
supra dicto verbo. **Scrutamini** scripturas: **Joh.** v. f. sic scriptu-
ra veteris testamenti designat tempus aduentus eius: **Gen.** pe-
nult. b. **Non** auferet scepterum de iuda etc. et **Mat.** ix. ubi determi-
nat aduentus sancti sanctorum sub numero certo hebdomadarum.
Determinat etiam locum natiuitatis: **Mich.** v. a. **Et** tu betheleem.
Determinat etiam modum nascendi: **Isa.** vii. **Ece** virgo concipiet
et pariet modum conuersandi **Zacharie.** ix. b. **Ece** rex tuus venit tibi.
Et modum moriendi: **Isa.** liij. c. **Sicut** ouis ad occisiones ducetur
etc. **Et** breuiter omnia christi mysteria in veteri testamento inueni-
unt expressa et in christo completa. hec ille. **Constat** autem quod omnes
auctoritates predictae allegatae per postillatores per sensum litteralem
predicta mysteria significant. **Et** sic patet quod cum dicitur: **Scrutamini**
scripturas: referendum est ad sensum litteralem: quod est inten-
tum. **Sed** forte dices: quod sensus litteralis non indiget scrutinio:
cum ex significatis per vocem accipitur. et sic statim offert se intelle-
ctui cum modico scrutinio seu rationis indagine: unde de hoc su-
perfluum videretur cecitati iudaice christum predicasse: **Scruta-**
mini scripturas: cum ipsi de hoc sensu satis edocti fuissent. **Non**
sic frater mi/ non sic. **Sensus** enim litteralis sacre scripture licet
ex significatis per vocem accipiatur/ ut dicitur: multi tamen in eius
intentione vel acquisitione errauerunt: tam in veteri quam in nouo
testamento. **Quis** ratio est: nam sicut de vijs domini que sunt
eius precepta seu consilia legitur per prophetam: **Recte** sunt vie do-
mini: et iusti ambulabunt in eis: preuaricatores autem corruerunt
in eis: sic in sensu litterali contingit. **Et** licet sit rectus: id
est planior: et iusti. **I.** habentes lumen fidei: ambulabunt in eis.
Sed intentis et significatis per sensum litteralem fide adherendo:
preuaricatores tamen. **I.** carentes huiusmodi lumine. **I.** fidei corruerunt
in eis. **In** veteri testamento iudei christo contemporanei circa huiusmodi
sensem litteralem multipliciter errabant: sicut et moderni priorum
suorum errorem sequentes: ut in multis locis euangelij patet.
Unde in preceptis decalogi/ que sunt principalia inter legis
precepta: intantum errabant quod per precepta de obseruatione sabbati in-
telligebant. **phiberi** ad sabbatum/ ne quis in sabbato proximum suum
curaret: quod est inhumanum: de quo considerabat eos christus: ostendens
quod licet in sabbatis beneficere/ dicitur: **Quis** ex vobis qui ha-
bet vineam ouem: et si ceciderit in sabbatis etc. **Similiter** in homici-
dio non intelligebant. **phiberi** nisi occisionem corporis humani: qui
bus aperuit dominus sensum: asserens omnem iniquum motum ad nocendum
fratri in homicidij genere debere computari. **Hoc** idem declara-
rat **Aug.** contra **Augustinum** de omnibus illis de quibus dicitur in eu-
angelio: **Audistis** quod dictum est antiquis. **Errabant** etiam circa princi-
pium de honoratione parentum: irritum facientes dei mandatum propter
traditionem suam: ut testificatur **Matth.** xv. et **Mar.** vij. **Qua** ra-
tione offendit de eis dicitur fuisse per **Isa.** **Populus** hic labijs me
honorat etc. **Supra** quo et alijs erroribus quibus adhibebant in
sensu litterali sacre scripture: deficientes de eis ibidem concludit:
Ceci sunt et duces cecorum. **Non** cecitas iudaica quam christus re-
probat circa falsum intellectum sensus litteralis consistit. **Patet**
etiam hoc per predictas auctoritates veteris testam. quas postillator al-
legauit supra illud verbum: **Scrutamini** scripturas. que quidem au-
toritates per verum sensum litteralem mysteria christi significant: ut
supra dictum est. que quidem sensus litteralis iudei multifarie puer-
tentes: veritate fidei per eas expressam non verentur negare. **Non** re-
cte eis dicitur: **Scrutamini** scripturas. **I.** diligenter attendite verum
sensem litteralem in eis contentum. **Ita** attendendum quod quod inter predi-
ctos errores piciosior erat error circa cognitionem ipsi circa quam
perinacissime se habebant. **Testat** enim **Lucas** quod cum eis semel in syna-
goga illud **Isa.** liij. a. **Spiritus** domini super me: propter quod unxit me eu-
angelizare pauperibus etc. exponeret de seipso fuisse dictum finaliter:
eiecerunt illum extra ciuitatem ut precipitarent eum. merito igitur tali-
bus christus dicebat: **Scrutamini** scripturas: quia si talium scri-
pturarum sensum litteralem verum habuissent: testimonium verum in-
uenissent de ipso. et ideo subiungit: **Ille** sunt qui testimonium phibent
de me. testimonium autem a sacra scriptura non habet certum nisi ex sen-
su litterali: ut **Aug.** in multis locis testatur. **Idem** patet in nouo testa-
mento. **Non** si **Arrius** verum litteralem sensum habuisset huiusmodi dicti: **Ego** et pa-
ter unum sumus. **Hanc** autem unitatem intelligendo in diuina natura. **filij**
illi dicti: **Pater** maior me est: verum intellectum habuisset intelligendo
de maiori tate

do maiori tate respectu nature assumpte: non cornisset in here-
sim suam damnata. **Sed** quod predicta aliter intellexit ad litteras que ca-
tholici spiritu sancto illuminati intellexerunt: lapsus est in laqueum.
Et sic patet quod circa verum intellectum litteralem euangelij predi-
ctus error consistit: et sic intelligendum est de alijs: ex quo patet intentum.
Alterius dicit quod non sariat te primum decisionis mee: nec secun-
dum: nec tertium: nec quartum: nec quintum. **Circa** quod si ostendit
ses ratione tue insatiabilis/ forte satisfieret tibi. **Sed** quod propter
misisti assignare rationem/ nullam tibi de responsione: nisi quod ca-
uendum est ab insatiabilitate cordis/ que in sacris scripturis repro-
bat. **Circa** sextum: quod ibi declarasti mentem tuam: merito respondendum
est tibi. **Dicis** primo quod inter sensum litteralem et mysticum non est
possibilis comparatio: quod valde irrationabiliter dicitur reputo.
Tu quod tu ipse predictos sensus comparas ad inuicem. asseris enim quod
sensus mysticus est dignior: et per consequens sunt comparabiles per te.
Tu quod nullus rationabiliter negare posset creatori esse dignio-
rem creatura. **Distancia** autem inter creatorem et creaturam excedit quam
cuius distantiam inter res creatas/ ut est manifestum. **Tu** etiam quod
isti duo sensus de quibus agimus sunt species sub genere opposi-
tionis sacre scripture contentae: ut patet per omnes doctores de hoc
loquentes: ut **Bedas/ Aug.** et alios. **Nihil** enim phibet quod sicut
dicimus specie humana esse dignioris brutali seu irrationali: sic
quod vnus sensus sacre scripture exponendi sit altero dignior. **Con-**
sequenter quod dixeram in conclusione quod sensus litteralis esset dignior
ex parte extensionis: eo quod quilibet propositio sacre scripture habet
sensem litteralem verum. **Sensus** vero mysticus non se extendit ad to-
tam sacram scripturam: contra quos dicitur sic: **Fallit** istud cum cuncta
sacra eloquia plena sint dominicis sacramentis: hic videris inuol-
uere sententias per acceptionem huiusmodi dicti sacramentum. si enim ac-
peres sacramentum proprie ut significet sacramenta noue legis
et etiam veteris: sic falsum assumeres. multa enim sunt eloquia di-
uina in quibus nulla fit mentio de sacramentis: in quocumque sen-
su talia eloquia sumantur. **Si** autem per sacramentum intelligas sa-
crum secretum/ ut per hoc intelligatur sensus mysticus: sic etiam assu-
meres falsum. **Ostensum** est enim in secundo articulo questionis de
qua agit/ quod sunt multa in sacra scriptura in quibus solus sensus
litteralis est querendus. et est sententia **Aug.** supra **Gen.** ad litteras. **Si** au-
tem per sacramentum intelligis quamcumque sacram doctrinam: sic verum
dicitur. **Sed** nihil facit contra me: quia in illis passibus in quibus so-
lus sensus litteralis querendus est: sunt multa sacra documen-
ta de fide seu moribus: prout deductum fuit supra: et sic patet quod
extensio sensus litteralis stat in suo vigore. **Sed** ad probationem tui
assumpti. **I.** quod sensus mystici extendantur ad totam sacram scri-
pturam sic allegas. **Hanc** extensionem spiritus supra litteram cogno-
uit **Paulus** cum dicitur: **Non** in figuris contingebat illis: non solum
scripta sed etiam quocumque alio modo tradita. **Hec** auctoritas pau-
li si bene attendas nihil facit contra me: loquitur enim ibi de gestis
populi tunc sub antiquo testamento degentis quorum vita erat propheta-
tica. **Non** narratis in eodem capitulo quibusdam eorum gestis: tam in
transitu maris quam sub nube: et huiusmodi/ concludit: **Hec** autem omnia con-
tingebat illis in figura. **Non** enim dixit solum omnia contingebat. **Sed** cum
hac addidit: **Hec** autem omnia: ut ostenderet se de illis et similibus
tunc modo loqui: **Similiter** non dicit quod omnia dicebantur illis in fi-
gura: sed contingebat: in quo manifeste ostendit/ quod loquitur de
gestis contingebat: non autem reuelatis seu preceptis eisdem. **Num**
quid quod dicitur in veteri lege: **Audi** israel deus tuus vnus est.
contingebat eis in figura. vel quod dicitur. **Diliges** dominum deum tuum
solum ex toto corde tuo: et huiusmodi: et sic de similibus. **Ab** sit: ibi enim
solus litteralis sensus est querendus per sententiam **Aug.** **Ex** hac con-
sideratione clari patet preminentia sensus litteralis per extensionem.
extendit enim se ad auctoritates notabiliores et excellentiores sa-
cre scripture/ de quibus dictum est. **I.** in quibus auctoritatibus
mysticus sensus non habet locum. **Consequenter** dicitur quod sen-
sus litteralis non est vniversalior: quia quanto aliquid est vni-
uersalius tanto comunicabilius: sed sensus litteralis propter
suam limitationem/ et signanter per doctorem irrefragabilem
est incomunicabilis/ eo quod non diuiditur: sed bene mysticus mul-
tiplicatur. **Attende** frater rogo: si comparas sensus sacre scri-
pture ad inuicem per eorum limitationem ad materias de quibus
agunt: manifestum est quod quilibet sensus mysticus limitatur
ad certam materiam. **Tropologicus** enim sensus solum agit de
agendis per mores. **Allegoricus** vero de credendis. **Anagogi-**
cus de sperandis. **Sensus** autem litteralis de singulis predi-
ctis: et etiam de iam gestis manifeste tractat. **Hec** credo quod do-
ctor irrefragabilis huius oppositum asserat. et sic comparatio tua
potest facere per me. **Ita** si attendisti vniuersalitatem quam attribuo
sensui litterali satis manifesta est. consistit autem in hoc quod non so-
lum litterali seu sapientes/ sed etiam rudes: qui ad intelligibilia capien-
da non sunt

In sensu
litterali et my-
sticu comparatio

Sensus lit-
teralis quod
dignior

D

1. Co. 10. b

Deu. 5. a

An sensu lit-
teralis vni-
uersalior
An inuicibilis

Additiones circa prologos

Ross. l. b. **E**da nō sunt idonei: tñ p sensum lralē capiūt spūalia: saltē s̄ si multitudinibus corporalib⁹: iuxta illud Apostoli: Sapiētibus & insipientib⁹ debitor sum: vnde ex parte huius vniuersalita tis sensus lralis manifestā habet p̄minentia. In hoc autem quod obijcis de incōmunicabilitate: si sic opinaris a veritate deuias manifeste. **C**ōmunicat enim sensus literalis cuilibet p̄positioni sacre scripture: vt dictum est. et iterum in multis locis vnus passus habet multiplicem expositionē litteralem: prout fuit ostensum in tertio articulo questionis. Est etiam sensus lralis ab alijs multa p̄pter magnas difficultates i ea contentas: circa ea que ad fidem & mores pertinet. **N**ec mirandū: nam scientiarū humanarum libris in quibus sol⁹ sensus literalis est inquirendus: q̄ plurima cōmenta sunt: et plures expositiones seu scripta. **S**imiliter et multiplices que stiones ad mentē auctozū intelligendā seu elucidandam: vt patet i **P**hysic⁹: **M**etaphysic⁹: et **E**thicis. **S**imiliter in facultatibus vtriusq; turis et h̄mōi: in quibus nec in textu nec i glo. est sensus nisi literalis. **S**i igitur in illis in quib⁹ solum illa tractant que in lumine naturali ratiōis cognosci possunt: tot multiplicitates cōmentozū: varietatesq; questionū et expositionū & h̄mōi circa sensum lralē inueniunt: quāto magis in scriptura diuina vbi agit de his q̄ sup̄naturali lumine tantūmodo cognoscunt inueniri possunt multiplices sensus lrales seu expositiones questioes & h̄mōi. **N**ec credo te latere q̄ sensus literalis diuidit̄ in tres species s̄m **A**ugu. in li. de vti. cre. s̄. in historicā. etymologicā: & anagogicā: vt in tertio articulo exposui. **S**imiliter et septem clauēs seu regule quas **A**ug. tradit in li. de sum. bo. que in p̄logo a postillatore ponunt nō sunt nisi quedā species sensus literalis: vt patz̄ itel ligēti. **E**x quibus manifeste patet q̄ sensus lralis est communicabilis & multiplicabilis. **D**icta enim cōsequenter q̄ dignitas istoz sensuū attendit̄ penes maiorē vtilitatē que cōsequitur maiorē certitudinē: quod tibi concedo. put in questione p̄dicta largius est deductū: sed quod subinngis: q̄ certitudo spūalis intelligentie nō est speculationis sicut literalis intel ligētia sed est certitudo experientie & s̄m effectū et p̄ modū gustus: p̄ inspirationē et testimoniū spūsancti: hic manifeste in uoluis sententias. **A**tribuis enim sensui spūali seu mystico qd̄ in hoīe spūali habet locū. nō enim de ratione sensus spiri tualis seu mystici est: vt det gratiā eū intelligenti seu inueniē ti. nec etiā est necessariū q̄ habens verū sensum mysticū seu spūalem sacre scripture sit in gratia gratificante. sufficit enim ad sensum spūalem seu mysticū recte inueniendū seu habē dum: habere seu participare donū prophetie: seu donū inter p̄tationis sermonū: que licet sint gr̄e: tñ sunt gratis date tñ. & sic certitudo illa quā dicis p̄ modū gustus p̄tinet ad donum sapiētie: s̄m q̄ spūalis homo iudicat oīa etiā p̄funda dei. **E**x hoc dicto tuo etiā sequeretur q̄ nullus haberet certitudinem alicuius sensus mystici seu spūalis sacre scripture nisi existēs in gratia. **E**t cum nemo sciat de lege cōmuni: vtrum sit dign⁹ amore vel odio: sequit̄ q̄ nullus sciret se habere talem certitu dinē p̄dicti sensus mystici de lege cōmuni: quod esset valde incōsonū rationi. **C**onsequēter dicis q̄ nō probo s̄ba sancti **A**ug. esse igne charitatis examinata: si bene attendisti verba mea sic dixi: **C**redo verba sancti **A**ug. esse igne charitatis ex aminata. vnde de credulitate mea nō requirit̄ aliud testimo nium: nisi q̄ in dictis & in scriptis meis semp sequor̄ istū san ctum doctozē vtinam digne et sufficiēter: nec ignoro q̄ dicta sua in pluribus sunt impugnata p̄ plures ingeniosos theolo gos viros admirabiles: vt dicis: nec ex hoc impedit̄ mea cre dulitas seu prosecutio. **A**um quia sepe cōtingit doctrinas ve ras impugnari: tam in theologis: quoz̄ principū positum est in signū cui contradicē: q̄ in p̄p̄theticis. **A**um quia illa in quibus contradicē nō referunt vt firmiter credo ad expo sitionem alicuius passus sacre scripture an sic vel aliter teneat: & ideo talia apud me qui de solo vero intellectu sacre scriptu re et diuīe cura magis sunt curiosa q̄ fructuosa. **U**nde & apo stolus de similibus dicit: q̄ questionē magis p̄stant q̄ edifi cationē &c. **A**ltimo cōmendat̄ magistrū **N**icolaum: eo q̄ se tentias sanctorū doctozū proprie sentētie postposuit vt aucto rificaret opus suum: et si simpliciter illum cōmendares recte vtiq; faceres. **C**ōmendandus enī est qui tanto studio & labo re sacra scripturā exposuit sub plano et suauī stilo: sed miroz te ex hoc illum cōmendasse q̄ sententias suas dictis sanctorū p̄posuit vt ais ad auctozicandū opus suum: cum huic cōmē dationi non solū sacra scriptura repugnet. **L**egitur enim: **N**ō qui seipsum commendat ille probatus est. **C**oz. r. d. et **P**ro uerbiorū. p̄p̄. a. **L**audet te os alienū: non tuum: **H**oc etiam p̄phica

lralis sens⁹
in tres spe
cies diuidi
tur

Btās tho
mas

Or nico. de
ly. dicta sua
cōmendat

phsica doctrina suadet. **A**it enim philosophus: **L**audam⁹ se ipios vitupantes. **S**ecundo p̄ oppositū seipsum laudare seu alijs preponere nō est cōmendabile: p̄sertim cum postillator de quo loquimur vt ordinis minorū dignus p̄fessor humilita tem nō presumptionē sequi estimandus est: magna enim de se sentire hī qui mollibus vestiuntur in domibus regū esse con siuerūt. **N**ec enim adduci possum vt credā q̄ postponere sen tentiā sancti **H**ierony. vel alicuius sancti doctozis dicto **R**a. **S**a. p̄sertim vbi ratio non suadet cōmendatione reputes di gnium. **L**auda ergo eum in quo laudandus est: in recta videli cet intentione: quā credo eum habuisse: et propter laborem ma gnum quem sustinuisse dubiū non est: vt sacra scripturam expo neret & pro maiori parte recte: nō autē ex eo q̄ a sanctorū docto rum interdum expositionibus indebite deuiat. **S**ecundo vero cōmendans postillatorē ex hoc q̄ per habitū theologicum veri tatē sentētie habuit: licet in lacte non surisset. p̄p̄rietatē hebrai ci sermonis: quod salua pace videt̄ minus rationabiliter dictū. **N**otum est enim q̄ habitus theologicus nō se extendit ad do num linguarū habendū: & ideo cum theologus dicit: sic est i he braica veritate: & ibi non sic inuenit̄ nō est ex hoc cōmendandus. **C**ōmēdas eum tertio ex hoc: q̄ inter doctozes hebrai cos non inuenit̄ meliorē theologum q̄ **R**a. **S**a. **C**irca quod notum est q̄ si in rei veritate ille fuit minus peritus q̄ alij: non debet cōmendari ex eo q̄ sequitur eum: p̄sertim in deijs & in consonis auctoritatibus sanctorū. **C**ōmēda ergo illum in his vt ex his quibus cōmendandus est: et libenter amplectar com mendationes tuas. **C**oncludendo ergo charissime frater non credas me reprehendere voluisse postillatorem: vt dicis. absit a me: sed potius postillam suam esse simpliciter cōmendandam expresse asserui in questioe p̄dicta: licet in aliquib⁹ locis sentē tiam eam minus sufficere: quod nō reputatur vitium simplici ter. **N**emo nāq; mortalium perfecte omnia examinare potest: sepe enim dormitauit **D**omerns. **S**anctū autem est in omnib⁹ scientijs: p̄sertim in scriptura diuina semp p̄honozare veritatē: vtinam frater dilectissime esses in meo consortio saltem aliquā tulo tempore: vt simul discurrere valeremus additiuiculas has & sic experimento cognosceres: q̄ in illis locis in quibus ab eis dictis deuiare videor̄: celo veritatis non respēdendi studio p̄cessit̄ etiā in his nō iudicio proprio deuiam: sed sequendo maiorum sentētia. **V**ale frater in domino: et meliora charissima ta semp emulare &c.

Sphus

In quot sit
Lyra cōmē
dandus

Horatius
in arte

Incipit prologus in replicas defensiuas postil le venerabilis ac deuoti fratris **N**icolai de lyra ab impugna tionibus domini **B**urgis editas a venerabili et religioso pa tre fratre **D**athia dozing sacri ordinis minorū prouincie **S**a ronie ministro ad plurimozū rogatum: p̄fata postillā vt veri tate lucentem amplectantium.

M

Modestiam antiquam tenere homines iu stos atq; sanctos decebat: et ordinata regu lariter iniurijs nō grauare molestis. **N**am sicut minus bene gesta correctionis limam: sic optime facta laudem et gloriā requi runt. sed quia omnimoda perfectio solis di uinis rebus competit: in cunctis humanis operibus reperiri poterit quod reprehensione dignum est. cum modestia tamen vt ait beatus **A**ugustinus in principio retracta. que modestia non modo in agilibus: sed et scibilibus locum habet. **N**am s̄m verum intellectum sacre scripture circa diuinum scibile er rare non contingit: ideo ipsa sola hunc honorem sibi vendicat vt recte intellecta sine reprehensione consistat: vt vult beatus **D**ionysius de diuinis nōibus. ca. ij. **N**ihilq; ei contrariū nisi omnino sit falsum. in ea quoq; nihil reperit̄ absurdum: s̄m **A**ugustinū. xi. super **G**ene. ca. i. **D**iuersitas igitur & contrarietas in eius expositione non habet ortum ex illa doctrina irrefraga bili: sed ex eo q̄ eius expositores intellectum plenum non sunt assecuti: vt vult beatus **D**ilarius. ij. de trinitate. **Q**ue tamen expositorum diuersitas non omnino inutilis est: quinimo per ea pigricia studentium excutitur: vt veritas inquiratur: sicq; ecclesie proficiunt insurgentes hereses: vt inquit beatus **A**ugustinus. i. super **G**ene. contra manicheos. **O**mnes igitur san cti et catholici sacre scripture tractatores antiqui nedum cōsen tiēdo: verumetiam salua fide dissentiendo a successoribus gra tias meruerunt immortales. nam post et per eozum veneran dos sanctosq; labores excitati pro patribus nati filij: docto res in eozum comparatione moderni non parum laude dig ni surreperunt: qui in sacre scripture expositione desudantes vitā

Sphus

A vt vitam haberent eternam talibus pmissam: ipsam elucidauerunt: sensum ipsius litteralem tanq̄ magis autenticum inquirētes: inter quos magister Nicolaus de Pyra in lingua hebraica simul & latina peritus: vniuersalior: & p̄clarior reperitur: cuius spiritū tanq̄ pueri iunioris de minorū fratrum ordine deus illustrādo misericorditer suscitauit. Ipse quoq; sic suscitatus: qd sine fictione didicit: sine inuidia cōcauit: & tanq̄ sapientibus & insipientibus magnis & paruulis debitor: effectus satisfacere cupiēs: opus egregiū cōposuit: & in eccleie sancte gaophylatiū paup̄ p̄fessione cum vidua paup̄cula studere volentib; p̄futurū obtulit: & hoc ipsum opus suum postillam nuncupare decreuit. hoc inq; opus postille & si tante sufficientie fuerit q̄ ipsum nō solū paruuli: sed & magni: nec solū fideles sed & infideles in dubijs circa sacre scripture litteralē intelligentiā requirūt: ipse tñ magister Nicolaus: vt vere humilis/imperfectū se recognosceat: & vt p̄ius culpā agnosceat vbi fortassis culpa non est: in p̄hemio sui operis: se & per euz scripta determinationi sancte matris ecclesie submittēs: lectorem beniuolum: & correctorē efflagitat charitatiuū: sciens q̄ nemo ex omni parte beatus. Vbi autē charitatiuū correctorē expostulat: insidiosum corruptorem inuenisse probatur. Nā quidā iudeus vt dicit in hispania ad fidem cōuersus/paulus in baptismo nominatus: tandem ad eccleiam Burgen. p̄motus: omni modestia postposita: p̄fatā postillam ecclesie sancte necessariā: & cunctis studiosis venerandam: hostiliter inuasit: in moderatione p̄ beatū Hilariū. x. de trini. rephensiuē descripta vbi dicit: Contra veritatē aut nō intellectā: aut offendētē vel stulte vel vitiose volūtatis error obnitit. Immoderata est enī omnis susceptarum voluntatū p̄tinacia vbi nō rationi voluntas subijcit: sed his que volumus rationem inquirimus: & placidis doctrinā cōaptam. Jamq; nominis potius q̄ rei erit doctrina que fingit. Hos inq; immodestie modos (vt ita dicā) dicit paulus Burgen. manifeste tenuit: quia in multis ostēdit se postillā odisse: & vt nō intellexisse vel intelligere noluisse: sicq; eā tanq̄ irrationabilē/falsam/erroreā: in multis improbauit: vt opus tā insigne tāq; laudabile/apud minus sapientes paruipensum reddat: Et vt imoderantiam p̄fatis modis assumptā colorare videat: inuasiones quas scripsit: additiones (quas vere sint corruptiones) notauit. postillāq; (vt pater in effectu) fecte cōmēdauit: nā in p̄hemio sui corruptorij de hac postilla scribens filio suo Alfonso sic ait: Quoniā inter innumerabilia pene opa quorū veritate diuina scriptura Arcūdata refulget: postilla Nicolai de Pyra: tam sui recentia: q̄ sui digna celebritate/clarescit: q̄ vtrūq; testamentū discurrens studiose sensum litteralē: qui inter ceteros p̄cipuus est copiosa luculētia tradidit: hāc tibi donare p̄posuit: & qd legare cōceperā inter viuos: nō nude cōdonare: s; paternā additāmetā paterno munusculo cumulare visum est. hec Burgen. Unde si operi sic cōmendato nō detrahētia addidisset: & vbi emendandū foret cū modestia emendasset: non esset locus redargutorij. S; q; sub titulo additionū/ calūnias corruptorias miscuit: q̄tum p̄ eū stetit: min⁹ cautis opus vile reddere studuit: & ad modū scorpiōis facie blādies/cauda p̄pugit: & corrupit: quaten⁹ ope sic vilificato: sensus sacre scripture litteralis & p̄cipuus: alibi ita plane/plene/ & cōpēdiose nō repibilis: nō minus negligenter q̄ periculose transfret in abusum. Ego frater Matthias ordinis fratrum minorū inter sacre theologie p̄fessores minū⁹: p̄uincie Saxonie minister indignus: ad multo p̄fatam postillam care pendentū roga: tū: certamē cōtra Burgen. p̄ magistro Nicolao suscepit: non vt postille q̄ seipsam sufficienter defendit cōferā adminiculū: sed vt ostendā magistrū Nicolau & eius opus: sine modestia stimulo inuidie: aut vane glorie: vel vtriusq; a Burgensevilitate impugnatū. Sic opus Burgen. vere est postille corruptorij: ita vt opus illud: cū deo fauētē cōsumatū fuerit: correctorij corruptorij venit merito nūcupandū: in quo corruptorio q̄quid dicitis magistrū Nicolai nō obuiat: & si rephensio: ne dignū: tñ vt additamentū relinquā intactū: nec vim faciā: vbi Burge. aliquē passus alie q̄ postillator: exponit. Sciem⁹ etiā apud sanctos doctores: eiusdē passus esse varias expositiones: nisi fortasse a veritate vel a cōmuni sententia doctorū notabiliter deniaret. In hoc autē opere & quocumq; alio p̄ me facto vel in posterū fiendo: me totū dignis & legitimis correctoribus submitto: & si in hoc ope reperiat: qd dixerim Bur. delirare: non recipiat vt blasphemā: s; ad lram q̄ delirat: qz cū lra nō cōcordat. In hoc igit correctorio: hūc ordinem cōmunitē seruabo. Primo enī punctū corruptoris fideliter referā: de p̄nc quid & q̄tū cōtra postillā magistrū Nicolai facit

ostēdā. Hoc p̄supposito circa sensum lralem: qd & postillator et Burgen. p̄ncipaliter querūt: q̄ adequata ratio sensus lra lis sit: & q̄ sensus litteralis sit ille qui est verus rōnalis: p̄ spiritū sanctū intentus: & p̄ voces aut res sine absurditate significatus. Ita rō adequata sensus lra lis haberet a b̄ro Aug. sup Gen. ad lram. & a b̄ro Grego. in moral. put etiā Burgen. eosdem ad id allegat in disputatione questionis p̄ ambule. **Replica** cōtra quedā dicta Burgen. in questione p̄to Burgen. notat postillatorē in duob;. Primo q̄ p̄ponde rat expositionē infidelū. Secōdo q̄ dissimulauerit reuerentias & auctoritates sanctorū doctorū. Quid veritatis sit in primo: dicit in loco per Burgen. allegato: videlicet Beñ. i. Circa secūdū notādū q̄ factoz auctoritas & reuerētia vbi & facti locuti sūt: semp̄ debet a fidelib; venerari: vt ptz. xv. dis. decreti p̄ totū: vbi autē vt hoies / & ex opinione locuti sunt: nec sancti in h̄mōi sibi volunt honorem deferri: vt ptz. iij. sup Gen. ad lram. ca. xxj. Sciuerūt enī sancti q̄ ex opinioe sapiētie cōtra dicit sine vitio sapiētū: imo expedire videt in materia opina/bili dubia moueri. Nā sicut beatus Aug. i. sup Gen. contra Danie. Eccleie p̄ficiūt insurgētes hereses/ad excutiēdū p̄gritā: Ita expedit in eccleia p̄trarias eē opinioes/eādē rōnez: & q̄ cōtrarie sancti doctores opinent in plurib; sacre scripture passib;: nō nisi dicta sanctorū ignorans ignorat. Nec puto incōueniens dicta infidelū assumi in expositionē sacrarū scripturarū & cōfirmationē dubioz occurrētū. Nā beat⁹ Aug. facit sic. iij. cōfes. in principio: & multis alijs locis: vbi assumit & laudat dicta Ciceronis / & Platonis / & alioz. Omnia enī q̄ cōtra fidē nō sunt/ licet assumere in adiutorij. Omne enī ve ro cōsonat ex. j. Epi. Et fortassis veritas fidei posita ab infidelib; ea q̄ sunt fidei cōfirmat: vt dicit. ij. de ciui. dei. ca. xj. et ij. de doc. christiana beatus Aug. ad p̄positum dicit: Si qua forte fidei nostre accōmoda dixerint: nō solū formidanda non sunt: sed ab eis tanq̄ iniustis possessorib; in usum nostrū v̄dicanda. Et posito exemplo de iudeis spoliātib; egyptios subdit: sic fecerat Cyprianus doctor suauissim⁹ & martyr beatissim⁹: Lactānius: Victorianus: Optanus: et Hilarius. Frustra ergo Burgen. postillatorē in eo redarguit: cū & ipse met Bristo. dicta aliquotiens adducit. In sexto articulo e⁹ questionis post verā: Quis apud Burgen. fictā cōmendationē postillatorē ipse Burgen. vituperat in tribus. Primo dicit in postilla irrationabiliter postponi dicta sanctorū: & specialiter sancti Tho. cui⁹ dicta dicit igne charitatis examinata: & naturalis rōnis dictamine multipliciter purgata. Ad h̄ dico q̄ Burgen. in postillatore egre ferre nō debuit: qd ipse met sepe facere cōsuevit. In plerisq; enī locis (vt patebit in p̄cessu) et beatū Aug. Hiero. Greg. Iusto. & sanctū Tho. que ceteris grādi cōpēdit postponit sine ratione: qd in postillatore nō reperit: q̄ nullius sancti dictū reprobat: nisi ex maiori ratione & auctoritate declinandū ostēdat. Et sp̄aliter huic Burgen. videt crimen lese maiestatis repugnare: cū dicta sancti Tho. p̄ferre videt dictis Aug. Grego. Hiero. & aliorū. quasi illa nō sicut ista sint igne charitatē examinata: & quasi illa sicut ista nō egeant retractatione. Beatus enī Aug. in exordio sue retractatiōis dicit: q̄ in multiloquio peccatū non deerit: q̄ nō habet primas ptes sapientie. l. recte docēdo: habeat saltē secūdas. l. modestie: in reuocādo errata. Cōcludit: qui ista scituri sunt nō imitent me errantē: sed in melius p̄ficiētē. Modestū fuisse Burgen. sanctū Tho. b̄ro Aug. nō p̄ferre: quasi omnia dicta sancti Tho. sint prima vera: qm̄ multa dicta beati Aug. sunt hodie opinabilia: q̄ etiā libros suos sup Gen. ad lram reputat magis esse inq̄sitiuos q̄ diffinitiuos: & quedā dicta ei⁹ etiā nō retractata: a moderna schola cōiter nō recipiunt: vt de rōne intelligēdi opa sex dierū rē. Nō igit egre ferat Burgen. si dicta b̄ro Tho. nō vsquequaq; recipiant. Secōdo aut Burgen. notat postillatorē quasi nō fuerit p̄fect⁹ in idiomate hebraica: eo q̄ a pueritia nō didicit. S; illa rō nō valet: qz stat senē addiscere idioma qd cūq; p̄fecte. Nec Burgen. debuit ex eo notare postillatorē: sed ei gr̄as agere: qz ad exaltationē catholice fidei: & sacre scripture dilectioe: tñ impēdit studiū: vt intellectū lingue hebraice etiam adultus assequi mereret. Qd si rephēnsibile est: venit beatus Hiero. s̄lir culpādus: qd absit. Tertio Burgen. culpā postillatorē: qz secūt⁹ est Ra. Sa. potius q̄ alios hebreos eo potiores. Respondeo q̄ postillator: nō sequit nec illum nec alios: nisi q̄tū ratio & fides admittūt: imo h̄i q̄s Burge. p̄fert Ra. Sa. nō reperiunt fidei plus fauisse & rōni: nec scripturā clarius exposuisse q̄ Ra. Sa. vt patebit in locis suis.

Sensus lra lis
Ratio adequata
Sanctorū auctoritas
Dicta infidelū
Dicta tho.
Partes sapientie
Libri Augustini sup Gen.
Lra nō p̄fect⁹ hebre
Ra. Sa.

In que...
Lra...
Dandus
Paul⁹ burgenis
Hilarius
Additiōes Burgen.
Sensus lra lis
Matthias thoring
Correctorij
Ordo correctorij

b Incipit expositio